

Bakalářská práce

Hora Blaník v lidových vyprávěních

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obory:

Český jazyk a literatura se zaměřením na
vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Tereza Jenčíková

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Hora Blaník v lidových vyprávěních

<i>Jméno a příjmení:</i>	Tereza Jenčíková
<i>Osobní číslo:</i>	P18000668
<i>Studijní program:</i>	B7507 Specializace v pedagogice
<i>Studijní obory:</i>	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání Historie se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra českého jazyka a literatury
<i>Akademický rok:</i>	2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je vyčerpávajícím způsobem zmapovat lidová vyprávění týkající se Blaníku. Druhá část je pak věnovaná komparaci lidových vyprávění o Blaníku s těmi, která se týkají další z bájných hor, Turova ve východních Čechách. V textu budou shrnuty shody i odlišnosti mezi těmito okruhy pověstí a shody budou dále analyzovány. Práce bude založena na studiu primární i sekundární literatury.

K dosažení vytyčeného cíle bakalářské práce budou použity tyto metody: heuristika, analýza a komparace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

čeština

Seznam odborné literatury:

PRIMÁRNÍ LITERATURA

1. GROHMANN, Joseph Virgil. Pověsti z Čech. Nakladatelství PLOT, 2009. ISBN: 978-80-7428-011-5.
2. HULPACH, Vladimír. Báje a pověsti z Čech a Moravy. Střední Čechy. Praha: Libri, 2002, 175 s. ISBN 80-7277-091-8.
3. JIRÁSEK, Alois. Staré pověsti české. V České knižnici vydání druhé. Praha: Nadační fond Česká knižnice, 2019, 311 s. Česká knižnice, svazek 101. ISBN 978-80-88183-16-7.
4. KOUDELKOVÁ, Eva, ed. Turov: pověsti z okolí bájné hory kladského pomezí. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství Bor, 2009. 141 s. Odkaz. ISBN 978-80-86807-61-4.
5. NAVRÁTIL, Michal. Pověsti o rytířích blanických. Praha: Šolc, [1918]. 83 s.
6. NAVRÁTIL, Michal. Proroctví, písně a básně o Blaníku. Praha: Emil Šolc, [1918]. 79 s.
7. Pod Blaníkem: vlastivědný sborník školního okresu benešovského. Benešov: Vlastivědná komise učitelstva školního okresu benešovského, 1921-. ISSN 1213-1040.
8. SVATÁ, Helena. Blaník, hora tajemná. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, [1956]. 88 s.
9. VYHLÍDKA, Petr. Král pod horou. [Praha] : www.fext.cz, 2018. 264 s.
10. WENIG, Adolf. Blaník. Praha: Dobrovský, 2013, 103 s. Omega. ISBN 978-80-7390-089-2.
11. WENIG, Adolf a Josef WENIG. Blaník: věnec pověstí a dějinných příběhů. 1992. ISBN 8090131662.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

1. BÍLEK, Radko. Blanické literární zajímavosti. Vlašim: Český svaz ochránců přírody, 2002. Blaník v umění. ISBN 80-86327-24-8.
2. BÍLEK, Radko. O Blaníku a jeho rytířích v beletrii. Vlašim: Český svaz ochránců přírody, 2004. Blaník v umění. ISBN 80-86327-33-7.
3. BÍLEK, Radko. Tajemní blaničtí rytíři: pověsti, příběhy, proroctví, povídky. Praha: Maroli, 2001. 159 s. ISBN 80-86453-01-4.
4. KOUDELKOVÁ, Eva. Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska. Boskovice: Albert, 1999. ISBN: 80-85834-66-9.
5. MAUR, Eduard. Paměť hor. Šumava–Říp–Blaník–Hostýn–Radhošť. Praha, Havran, 2006, 375. ISBN 80-86515-60-5.
6. MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. Encyklopedie literárních žánrů. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-7185-669-X.
7. POUZAR, Jaroslav. Podblanickou minulostí, Kapitoly z historie Vlašimi a okolí. Praha: VIDA, 2003.
8. POUZAR, Jaroslav. Podblanickou minulostí, Kapitoly z historie Vlašimska na 300 obrázcích. Praha: VIDA, 2004.
9. TICHÝ, Václav. Blaník a Louňovice pod Blaníkem ve vzpomínkách. Praha: VT, 2009. ISBN 978-80-903649-4-3.

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2021

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PaedDr. Petr Urbánek, Dr.
garant studijního programu

V Liberci dne 30. dubna 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Evě Koudelkové Ph. D. za její čas, trpělivost, cenné rady a připomínky, které vedly k dokončení této práce. Poděkování patří také mé rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje především na pověsti spojené s horou Blaník. Nejprve však připomíná nejvýznamnější literární díla, jejichž autory jsou například A. Jirásek, J. Vrchlický, V. K. Klicpera, K. Havlíček Borovský, kteří ve svých dílech bájnou horu tematizovali a přispěli tak k větší popularitě příběhů o ní. Bakalářská práce však upozorňuje i na díla méně známých autorů, především básníků, přičemž se ve všech literárních dílech snaží identifikovat nejfrekventovanější motivy, které se v nich objevují. Jejich přehled je jedním z východisek pro praktickou část práce, v níž její autorka komparuje lidová vyprávění o Blaníku a o hoře Turov ve východních Čechách. Závěr poté přináší přehled a specifikaci podobností i odlišností mezi pověstmi o obou bájných horách.

Klíčová slova: pověst, historie, Blaník, Turov, rytíři

Summary

The bachelor thesis primarily focuses on the legends associated with Mount Blaník. However, it first recalls the most significant literary works, authored by, for example, A. Jirásek, J. Vrchlický, V. K. Klicpera, K. Havlíček Borovský, who thematized the mythical mountain in their works, thereby contributing to the greater popularity of stories about it. The bachelor thesis also highlights works by lesser-known authors, especially poets, aiming to identify the most frequent motifs present in all literary works. Their overview serves as one of the starting points for the practical part of the thesis, in which the author compares folk narratives about Blaník and Mount Turov in eastern Bohemia. The conclusion then provides an overview and specification of similarities and differences between the legends of both mythical mountains.

Keywords: legend, history, Blaník, Turov, knights

Obsah

Úvod.....	4
Blaník	5
Historie Velkého a Malého Blaníku.....	6
Blaník a jeho rytíři – Blaník v próze a dramatech.....	10
Blaník Jaroslava Vrchlického	14
Klicperův Blaník.....	15
Blaník Karla Havlíčka Borovského.....	16
Blaník: Inspirace nejen pro básníky.....	16
Anonymní poezie	19
Blaník v barvách poezie	20
Blaník v literatuře před první světovou válkou	21
<i>Proroctví, písně a básně o Blaníku, JUDr. Michal Navrátil</i>	<i>21</i>
Teorie pověsti	25
Pověst o blanických rytířích.....	26
Sibylino proroctví	27
Blaničtí rytíři Aloise Jiráska	28
Blaník, hora tajemná, Jarmila Svatá	30
Komparace blanických a turovských pověstí	31
Vnímání obou hor	32
Shodné motivy blanických a turovských pověstí	32
Pověsti pojednávající o odměňování dobrých skutků.....	32
Motiv Velkého pátku.....	36
Hlavní postavy spojující blanické a turovské pověsti.....	38
Tajemný život v hoře a její obyvatelé.....	39
Závěr	43
Použitá literatura.....	45
Primární literatura	45
Sekundární literatura.....	45

Úvod

Bakalářská práce přináší přehled titulů umělecké literatury o hoře Blaník a následně se zaměřuje na komparaci pověstí o Blaníku s lidovými vyprávěními o hoře Turov ve východních Čechách.

První kapitoly práce seznamují s oblastí Malého a Velkého Blaníka po historické a geografické stránce. Poté už se text věnuje literárním dílům o Blaníku, přičemž první tituly, na které se práce soustředí, budou z tvorby Jaroslava Vrchlického, z významných autorů nebudou chybět Václav Kliment Klicpera, Karel Havlíček Borovský, Adolf Heyduk nebo pražský Němec Karl Herloßohn. Vedle nich však bude připomenuta celá plejáda autorů méně známých nebo zcela neznámých, povětšinou básníků. Další oddíl se zaměří na anonymní poezii a pokusí se připomenout typické motivy objevující se v básnických dílech o Blaníku. Samostatná kapitola bude věnována knížce Michala Navrátila *Proroctví, písně a básně o Blaníku* a v závěrečné kapitole první části se práce soustředí na *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska, kde se blanické motivy objevily hned v několika příbězích, díky čemuž se pověsti o Blaníku dostaly do širšího povědomí českých čtenářů.

Pověstem se bude věnovat i následující kapitola bakalářské práce, v níž budu pracovat se dvěma soubory lidových vyprávění. První z nich je *Blaník, hora tajemná* od autorky Jarmily Svaté, který obsahuje devět pověstí nejen o blanických rytířích. Protipólem této knihy bude soubor *Turov: pověsti z okolí bájných hor kladského pomezí* autorky Evy Koudelkové. Tyto dva tituly budou základem pro komparaci, protože lidová vyprávění o Blaníku a Turovu mají mnoho společných motivů (např. poklad, vojsko spící v hoře a čekající na chvíli, kdy bude v Čechách nejhůře, symbolika Velkého pátku, odměňování dobra, potrestání zla a další). Ve vyprávěních budu hledat nejen sjednocující prvky, ale také odlišnosti, a pokusím se je detailně přiblížit, přičemž budu přihlížet i k vnějším okolnostem, často neliterárních, jež tvůrce lidových vyprávění o obou horách ovlivňovaly.

Blaník

„*Kniha je Blaník, která se otevírá, když je zle,*“¹ napsal v roce 1987 Adolf Branald a podle mnoha pověstí se nemýlil. Tato mýty opředená hora s bohatou historií a oplývající mnoha zajímavostmi se nachází ve Středočeském kraji v nejmenší CHKO České republiky vyhlášené už v roce 1981.² Nedaleko úpatí hory se rozkládá obec s příznačným názvem: Louňovice pod Blaníkem. Souhrnný název Blaník je ale nepřesný, jedná se totiž o dva skalnaté vrchy – Velký a Malý Blaník.

Nadmořská výška Velkého Blaníku je 638 m n. m. a možnost nahlédnout do okolí nabízí dřevěná rozhledna vysoká 30 metrů, která zde byla vystavěna roku 1941. K vrcholu Velkého Blaníku vede několik různě náročných turistických tras z okolních obcí. Všechny trasy nabízejí krásné výhledy, některé jsou ozvláštněné sochami, připomínající bájně blanické rytíře. Jedna z turisticky oblíbených tras, začínající v nedaleké Vlašimi, se táhne přes vyvýšeninu zvanou „Slepičí skála“.³

Východní strana je zajímavá skalním hřebenem, který začíná pod rozhlednou a je zakončen prohlubní s vodou, místem, které je opředené mnoha pověstmi. Je nazývané „Čertovo kopyto“ nebo „Svatováclavská studánka“. Druhý název je odvozen od legendy o vzniku studánky, kdy Václavův kůň uklouzl při přeskoku z Malého Blaníku na Velký. Podle Ing. P. Pešouta se jedná o vymleté obří hrnce.⁴

Za zmínku stojí také tamější fauna a flora. Převážnou část porostu tvoří listnaté dřeviny, nejčastěji buky a duby. Oblasti se ale nevyhnula ani kůrovcová kalamita, která postihla především střední pásmo hory, kde se nachází ve větším zastoupení smrk. V současné době již dochází k obnově lesa s výraznou snahou o obnovu původních dřevin, převážně listnatých.⁵ Díky bukům a dubům získává Blaník na podzim romantický nádech a barví se do nejrůznějších odstínů oranžové až červené. Stává se tak oblíbenou lokalitou nejen houbařů, ale i turistů.

¹ Svobodné slovo, r. 43, č. 61 (14.3. 1987).

² Podblanickou minulostí, s. 14.

³ Podblanickou minulostí, díl II., s. 4.

⁴ Tamtéž, s. 4.

⁵ Tamtéž, s. 6.

Historie Velkého a Malého Blaníku

Historie Blaníku je pochopitelně velmi bohatá a o prvním osídlení je možné prokazatelně hovořit už v rámci doby železné, t. j. asi 400 let př. n. l. Během průzkumu z roku 1940 bylo objeveno několik hrubých půdorysů tehdejších obydlí, střepy rozbitých nádob typických pro halštatskou kulturu, mlýnek na obilí a přeslen. V Okresním muzeu ve Vlašimi jsou vystaveny další dva kamenné ruční mlýnky na obilí, které byly na Blaníku objeveny v roce 1971⁶, jak se můžeme dočíst v obou dílech knihy *Podblanickou minulostí* Jaroslava Pouzara, které jsou hlavními zdroji této kapitoly.

Nejstarší dohledatelná, avšak zcela nepatrná, zmínka o hoře Blaník pochází z *Rožmberské popravčí knihy*, zanesena byla již roku 1397. *Staré letopisy české* zmiňují Blaník v zápisu z roku 1402. Popisují zlé znamení v podobě komety, která předznamenala příjezd uherského krále Zikmunda do Čech a jeho další konání.⁷

Blaník byl mimo jiné výrazně ovlivněn obyváním Kelty. Pod výše zmíněnou Slepíčí skálou byly už v období Protektorátu nalezeny půdorysy tří keltských chat a s nimi také přesleny, mlýnky na obilí a keramické střepy z doby halštatskolaténské. Díky Keltům byl vrchol Blaníku opevněn valy z kamenů, které jsou do dnešní doby neporušené a dobře patrné. Blaník na svůj podrobný průzkum zatím čeká (k roku 2023), nalezeno tu zatím nebylo sídliště ani pohřebiště, předpokládá se tedy, že se jednalo pouze o strážní hradiště.⁸

Opomenout nelze ani Malý Blaník, který je od úpatí výše zmíněné hory oddělen pouze asfaltovou komunikací. Vrcholy kopců jsou od sebe vzdálené jen několik stovek metrů vzdušnou čarou. Malý Blaník s nadmořskou výškou 580 m n. m. bývá často neprávem opomíjen.

O hoře Blaník se zmiňuje také arcibiskupská synoda v Praze z roku 1404. Podle jejího zápisu měl být Jan Hus pověřen vyšetřit činnost údajného laika, který vyzýval lidi k nošení kamenů ke stavbě kostela na Blaník. Synoda se zmiňuje o houfech lidí dychtících vidět na Blaníku zázrak. Snaha zmíněného laika pravděpodobně vedla k následnému zákazu poutí na horu, který byl vydán arcibiskupem. Místo ukryté v lesích a skalách bylo ideální ke kacířským setkáním.⁹ Nejspíš o stejné záležitosti se zmiňuje Michal Navrátil, podle něhož měla být pro lid motivací k nošení kamenů nejen údajná

⁶ Podblanickou minulostí, s. 8.

⁷ Tamtéž, s. 8.

⁸ Podblanickou minulostí, díl II., s. 5.

⁹ Podblanickou minulostí, s. 8.

skutečnost, že tam spočívají těla sv. Petra a Pavla, ale také slibování odpustků za každé dva kameny.¹⁰

Na vrcholu Malého Blaníku byly roku 1961¹¹ objeveny zbytky středověkého hradu, jenž v roce 1420 dobyli husité. Nález učinil pracovník Národního muzea v Praze, dr. Pavel Radoměřský. Konkrétně došlo k objevení pozůstatků lícovaného zdiva, které tvořilo dvě masivní pásma. Nedaleko byl pak nalezen další val postavený z hrubě nakladených kamenů, jenž obklopuje celý objekt a tvořil hlavní hradbu opevnění. Další sondy odhalily části jílovité a kamenné podlahy. Při dalších průzkumech byly nalezeny zlomky kachlů, jeden z nich nesl obraz kráčejících husitských bojovníků se zbraněmi, druhý pak vyobrazoval českého lva. Další část nálezů tvořily střepy nádob datované do 15. století.¹² Na dohled od nich je pak současná hlavní dominanta hory, kterou je zřícenina barokní kaple svaté Máří Magdaleny, postavené na dávné posvátné jeskyni. Stavba kaple byla dokončena v roce 1753, vystavět ji nechal arcibiskup Khünburg, Němec, rodem z nedaleké Mladé Vožice.¹³ První poutě na toto místo se však konaly ještě dříve. Záznamy o těch nejranějších pocházejí již z poloviny 16. století. Už v roce 1783 však císař Josef II. nařídil zrušení této kaple. Nad důvodem jejího zrušení se zamýšlel nejen místní archivář Vošický, ale například také univerzitní profesor Arnošt Kraus. Oba došli k závěru, že původní znění pověstí o Blaníku bylo protikatolické.¹⁴ V roce 1812 byla kapli z bezpečnostních důvodů odstraněna střecha a v současné době je památka nepřístupná z důvodu probíhajících oprav. Uvnitř modlitebny roste mohutný smrk, hojně nazývaný „farář“. Na jedné ze stěn je patrná prohlubeň, dříve považovaná za propadlou tajnou chodbu do Louňovic pod Blaníkem. Jedná se ale o propadlou jeskyni, ve které přežíval poustevník starající se o kapli několik let po jejím zrušení.¹⁵

Zmíněná kaple svaté Máří Magdaleny ale nebyla první církevní stavbou na tomto místě. Ještě před ní byl Malý Blaník cílem věřících pro kapličku, *kteřou papež Klement X. r. 1677 obdařil pro poutní slavnosti odpustky*.¹⁶ Historici i vědečtí badatelé se mnohokrát zamýšleli nad důvodem vystavení kaple uprostřed lesů. Kraus, Urbánek nebo

¹⁰ Proroctví, písně a básně o Blaníku, s. 13.

¹¹ Podblanickou minulostí, s. 9.

¹² Tamtéž, s. 9.

¹³ Tamtéž, s. 10.

¹⁴ Tamtéž, s. 10.

¹⁵ Podblanickou minulostí, díl II., s. 9.

¹⁶ Tamtéž, s. 9.

sběratel Krolmus záležitost zdůvodňuje snahou o zamezení pohanských modloslužeb, které se musely konat tajně, většinou na odlehlých místech.¹⁷

Jak už bylo naznačeno, názvem Blaník bývá obvykle míněn Velký Blaník, který svého menšího bratra často zastihuje. Právě pod Malým Blaníkem se rozprostírá oblast známá jako bájný rybník Jordán. Ten bývá často zmiňován v mnoha proroctvích. Jedná se totiž o místo, kde se má odehrát tzv. poslední bitva, při které bude rybník naplněn krví padlých rytířů.¹⁸ Do podblanického kraje je situováno mnoho pověstí: Siblyno proroctví, Blaničtí rytíři, Proroctví slepého mládence atd. O výše zmíněné poslední bitvě a rybníku Jordán se hovoří ve velké části z nich. Se vznikem pověstí a bájí pravděpodobně souvisí tzv. kamenné moře tvořící vrchol Malého Blaníku. Na severní straně se nachází zbytky kaple. Jižní strana, směrem k rybníku Jordán, ukrývá základy opevněného objektu.¹⁹

Okolí Blaníku se může zdát jako ideální místo k životu. Ale nebylo tomu tak vždy, o čemž svědčí i známé pořekadlo, které se tradovalo před několika desítkami let: *Odkud je vidět Blaník, tam všude je bída*. Půda na Podblanicku nebyla úrodná a před 100 lety tu průmysl téměř neexistoval. Místních obyvatel ubývalo, protože se stěhovali pryč za prací.²⁰

Roku 1868 proběhlo slavnostní převezení kamene z Blaníka do základů Národního divadla. Sto let nato si místní obyvatelé tuto velkou slávu zopakovali, již jen symbolicky, ale zato velkolepě.²¹

Oba Blaníky jsou proslavené nejen svou historií a turistickou oblibou, ale také svou tvářností v krajině. Obě hory se staly obvyklým cílem malířů, jenž dominantu okolí zvětšili nejčastěji z pohledu přes vesničku Ostrov.²² Slavným se stal například obraz Julia Mařáka, který dnes zdobí interiér prezidentské lóže v Národním divadle. Obraz zahrnuje kromě Velkého Blaníku také řeku Blanici, již dala hora jméno. Dílo později studoval malíř Richard Dušek ve snaze objevit místo, odkud došlo ke ztvárnění obrazu. Svůj cíl ale bohužel nemohl splnit, protože místo neexistuje. Autor obrazu si tok řeky přizpůsobil.²³

¹⁷ Podblanickou minulostí, s. 10.

¹⁸ Podblanickou minulostí, díl II., s. 9.

¹⁹ Tamtéž, s. 10.

²⁰ Tamtéž, s. 7.

²¹ Tamtéž, s. 8.

²² Tamtéž, s. 4.

²³ Podblanickou minulostí, díl II.

Jak již bylo nastíněno, Blaník hraje významnou roli v českých pověstech a bájích. Znamé je Jiráskovo Sibylino proroctví, Vrchlického Balada Blanická nebo *Blaník, hora tajemná* autorky Jarmily Svaté.²⁴

Původ blanické pověsti se dnes datuje do 15. století a za jejího autora je považován Mikuláš Vlášnický, *horlivý ctitel husitství a zakladatel sekty Mikulášenců*²⁵.

Blaník se stal často skloňovaným opět v 70. letech 19. století, kdy Češi projevovali touhu po národní svobodě a probíhala řada manifestací, většinou na dějinně významných místech. První tábor lidu se konal již 31. srpna 1862, k dalšímu došlo 28. 6. 1868. *Národní listy* ze dne 18.6. 1868 ve článku nazvaném „Shromáždění národa na Blaníku, svolání.“ shrnují program události, ale o týden později čtenáře informují o zákazu slavnosti. I přes zmíněný zákaz se na Blaníku sešly tisíce lidí, místo řečnění davy zpívaly a svolávaly hesla.²⁶

První povolený tábor na Blaníku proběhl v srpnu 1868 a velmi podrobně se o něm zmiňuje louňovická kronika. Zúčastnit se jej mělo 40 000 lidí. Mezi organizátory tábora patřily známé osobnosti nejen z okolí: František Ladislav Rieger, Antonín Otakar Zeithamer, Karel Sladkovský, Antonín Čížek, František August Brauner, baron Willani, baron Rombald, páter Vlasák z Hrádku, Fr. Neubauer z Vlašimi, prof. Fr. Kudlík, rodák z Mrkvové Lhoty a j.²⁷

Pro velké nadšení z prvního ročníku tábora na Blaníku byla naplánovaná akce podobného rázu i na rok nadcházející. Ta však byla přísně zakázána úřady a místo bylo pod přísnou kontrolou četníků, přesto se ale dostavily davy lidí.²⁸

V první polovině 20. století byly tábory na Blaníku oficiální a celkem pravidelnou událostí, kterou navštěvovaly desetitisíce lidí.²⁹

V současnosti je Blaník hojně navštěvován turisty, především v období Velikonoc či Silvestra a Nového roku.

²⁴ Podblanickou minulostí, s. 8.

²⁵ Tamtéž, s. 10.

²⁶ Tamtéž, s. 10.

²⁷ Tamtéž, s. 10.

²⁸ Tamtéž, s. 12.

²⁹ Tamtéž, s. 12

Blaník a jeho rytíři – Blaník v próze a dramatech

Na Blaník a zmínky o něm (nejen v literatuře, ale také v malířství a sochařství) se zaměřil Radko Bílek ve své třídílné monografii *Blaník v umění* a především odtud pochází informace uvedené v nadcházející kapitole.

Blaník je častým pojmem hojně skloňovaným v literatuře mnoha žánrů. Zájem o něj se měnil v závislosti na době, společenské a politické situaci. Blaník má své čestné místo nejen v oblasti českých pověstí a mýtů, často pronikl i do prózy, poezie a novinových článků. Zmínky o něm můžeme najít také v cizojazyčných dílech.

V první polovině 19. století byl Blaník oblíbeným tématem německy píšících prozaiků a ve 40. letech se o Blaník začali zajímat také německy píšící básníci. Jejich zájem odstartovalo vydání německého románu *Zdenko von Zasmuk und seine Gefährten die im Berge Blanick eingeschlossen Ritter* už v roce 1798.³⁰ O rok později Kramerius vydal česky psaný román nazvaný *Zdeněk z Zásmuku s svými tovaryši. Aneb: Rytířové v blanickém vrchu zavření. Staročeská rozprávka*. V polovině 19. století byl zmíněný příběh několikrát upraven a pod různými názvy byl vydáván v českém i německém jazyce.³¹ V následujících letech vyšla celá řada pověstí o Blaníku v němčině.³²

Povídka *Zdenko von Zasmuk* je první německý text zabývající se blanickým tématem, neobsahuje však ani zmínku o svatém Václavovi, který ještě nebyl součástí tehdejších pověstí o Blaníku. Velitelem rytířů v tomto příběhu je odpůrce Táboritů, Menhart z Hradce, který měl být podle příběhu zabit husity na Blaníku, ale dál žije v hoře. Zdenko ze Zásmuk je budoucím členem řádu, kterého má Menhart zasvětit. Jedná se o příběh poukazující na to, že nikoli bohatství a nadpřirozená síla, ale moudrost a rozum jsou skutečným darem, bez něhož není možné dosáhnout úspěchu. Povídka byla několikrát upravena a znovu vydávána. Některé úpravy nebyly nejspíš záměrné a došlo k nim kvůli pomýlení při překládání textů. Změněno bylo například jméno přítele Zdeňka ze Zásmuk, v původní verzi byl nazýván Schwamberk, později Starkenbach. K pravděpodobnému pochybení došlo i při zmínce o Karlu IV., který se v pozdějším vydání mění na Karla V.³³

³⁰ Blaník v literárním umění, s. 3.

³¹ Blaník v umění II., s. 30.

³² Blaník v literárním umění, s. 3.

³³ Kraus, Arnošt Vilém. Stará historie česká v německé literatuře. Arnošt Kraus. Praha: Bursík & Kohout, 1902. s. 217.

Roku 1823 vydal Johann Schön pověst o Blaníku *Die Ritter des Berges Blanik*, pro kterou se inspiroval v příběhu o Zdeňku Zásnuckém. Průvodcem mladého Zdeňka, který ho má zasvětit jako budoucího člena řádu, je tentokrát Oldřich Sezima z Rožmberka. Na Schönově vyprávění se zakládá jedna z prvních historických povídek Karla Herloše nazvaná *Die Fünfhundert vom Blanik* z roku 1826. Také v jeho příběhu vystupuje postava Zdenka von Zasmuk.³⁴

Povídka S. W. Schiesslera, *Die Retter in der Noth* (1822), hovoří o rytíři Zdenku Táborském, který měl v porovnání se svými jmenovci z předchozích příběhů jiný osud, zde se objevuje motiv ztráty blízkých, kdy do hory vstoupí Zdenkova manželka s dítětem a opustí ji až za rok. Blaničtí rytíři jsou v povídce vyobrazeni jako zachránci, protože pomohou Zdenka osvobodit od nepřátelského vojska.³⁵

Začátkem 19. století vyšla celá řada pověstí o Blaníku v němčině. Ve 40. letech se o Blaník začali zajímat také němečtí básníci.³⁶ Jedním z nich byl Emanuel Feder, který ve své básni *Blanik* (1842) zmínil myšlenku na otevření a možnost vstoupit do hory. Báseň vypráví příběh hocha, který byl na Velikonoce svědkem bohoslužby, jíž se účastnilo také pět set rytířů. Tato báseň vyšla v časopisu *Libussa*, stejně jako krátká historika o dívce, která dostala prsten od tajemného muže z Blaníku. Pomocí něho dokáže každého donutit mluvit upřímně. Prsten využívá k odhalení chamtivých podvodníků a nalezení pravdomluvného a čestného nápadníka. Autor příběhu je neznámý kněz, o kterém vydavatel pouze poznamenává, že zemřel před jeho vydáním. Pravděpodobně prvním německým textem, který sv. Václava spojuje s horou Blaník je *Žižka* Alfreda Meissnera z roku 1846.³⁷ Tento příběh se mohl stát inspirací pro Pověst o myslivcově Blaženě z titulu *Jarmily Svaté*, který je přiblížen v dalších kapitolách.

Na základě impulsu od zmíněných německy píšících autorů se Blaník začal objevovat i v české literatuře. Na počátku 19. století docházelo k postupnému prolínání svatováclavské a blanické problematiky, které bylo více než přirozené. Svatý Václav bývá odkazem k vlasteneckému cítění a úctě k dědicům české země. Blaník býval, a možná je tomu tak dodnes, metaforou pro lepší zítřky slibující záchranu národa a jeho budoucnosti.³⁸

³⁴ Kraus, Arnošt Vilém. *Stará historie česká v německé literatuře*. Arnošt Kraus. Praha: Bursík & Kohout, 1902. s. 217.

³⁵ Tamtéž, s. 219.

³⁶ *Blaník v umění*, s. 3.

³⁷ Kraus, Arnošt Vilém. *Stará historie česká v německé literatuře*. Arnošt Kraus. Praha: Bursík & Kohout, 1902. s. 221.

³⁸ *Blaník v literárním umění*, s. 3.

Pověst Blaničtí rytíři se objevila i na reklamních tiscích cílených na dětské čtenáře. Tisky se skládaly z titulní strany, která kromě názvu nesla také ilustraci. Druhá a třetí strana nesly výrazně zkrácený text samotné pověsti a poslední se postarala o propagaci firmy.³⁹

Jak již bylo zmíněno, blanické téma bylo hojně využíváno v období první světové války, kdy blaničtí rytíři představovali pro český národ naději na záchranu. O blanický příběh se opírali legionářští spisovatelé, ve svých dílech ho šířili např. Rudolf Medek či Josef Kopta.

Rudolf Medek vstoupil do literatury lyrickými verši vydanými již před válkou. Ve sbírce *Lví srdce*, obsahující verše napsané mezi lety 1914 a 1918, se poprvé obrací k blanickým rytířům. Další jeho díla nesoucí zmínku o hoře jsou nazvaná *Blaník* (1921), *28. říjen* (1926), *O našich legiích, dětech a zvířátkách v Sibiři* (1933). Poslední zmíněné dílo je určené dětem, jeho funkcí mělo být prostřednictvím povídek přiblížit malým čtenářům dění okolo legií.⁴⁰

Na pomezí umělecké literatury a folkloristiky se svými texty pohyboval středoškolský profesor Jan František Hruška. Pověst Vidění vyšla v jeho cyklu *Za svobodu* (1920). Příběh je reakcí na získanou svobodu a vznik Československa, popisuje otevření hory Blaník. Obrací se k významným osobnostem české historie, které jmenuje ochránce vlasti, neopomíná praotce Čecha, Libuši, Jana Amose Komenského, Jana Nerudu, Jaroslava Vrchlického a mnoho dalších. Roku 1921 vydal soubor pohádek *Přemyslův pluh*, kde pomocí zvuku svatováclavských písní hraných na varhany dovedl hrdinu až na Blaník, kde se dočkal rozhřešení.⁴¹

O Blaník se opřel také básník Viktor Dyk ve svém fejetonu v časopise *Lumír*. Jeho text vyšel v roce 1925.

Kněz Václav Kronus používal Blaník jako motiv ve svých historických povídkách, kde hojně využíval dobrou znalost regionálních dějin. Nejvýrazněji se o blanické příběhy opíral v souboru povídek *Pro vlast a víru* (1929).⁴²

Po roce 1920 vzniklo o Blaníku několik divadelních i loutkových her, často určených především pro děti. Rozšířené a mezi lidmi oblíbené bylo ochotnické divadlo. Mnohé skupiny amatérských herců z Podblanicka se ujímaly divadelních her z jejich

³⁹ Blaník v literárním umění, s. 78.

⁴⁰ Blaník v umění II., s. 64.

⁴¹ Tamtéž, s. 73.

⁴² Tamtéž, s. 51.

regionu s nadšením. Populární byla divadelní hra Josefa Neuberga *Jak Kašpárek blanické rytíře ze sna probudil* či *Blaník* Antonína Eliáška. Roku 1937 vyšlo drama z pera dvou amatérských autorů Karla Lejčka a Josefa Jantače *Pod Blaníkem, aneb Víla blanická*.⁴³

Druhá polovina dvacátého století se nesla v duchu reedicí titulů o blanických rytířích. K pověstem se uchýlili například František Langer a Josef Kopta, známí legionářští spisovatelé. Na počátku sedmdesátých let se historii a českým pověstem věnoval Eduard Petiška. Roku 1973 vyšel jeho titul *Čtení o hradech*, který byl určen primárně pro dětské čtenáře, ale zájem vzbudil i u dospělých.⁴⁴ Povídka *Blaník* znovu oživuje známou pověst a připomíná existenci blanických rytířů na základě příběhu ovčáka, který prospal s rytíři v Blaníku celý rok a byl pověřen hlásáním pověsti mezi živými.

Dalším vypravěčem blanických pověstí je Oldřich Sirovátka, který společně s Martou Šrámkovou vydal sbírku pohádek a pověstí *Živá voda*. Jedna z nich je nazvaná *Rytíři z Blaníka* a vypráví o dalším setkání živého člověka s blanickými rytíři. *Brunclík a lev* je další soubor pověstí Oldřicha Sirovátky, jedna z nich hovoří *O vojsku v Blaníku* a tak je také nazvaná.⁴⁵ Stejně jako pověst předchozí, i tato se snaží získat věrohodnost svědectvím starého člověka, kterého vypravěč zná. Druhá zmíněná pověst vypráví o kováři pověřeném péčí o koně blanických rytířů. Nevědomky v hoře strávil celý rok a za svou práci byl odměněn pytlek kobylinců, jenž se přes noc změnil ve zlato. Na závěr pověsti nechybí obvyklé předpovědi zmiňující třináctidenní bitvu, potok plný krve a krkavce létající nad horou Blaník. Tyto úkony jsou předzvěstí výjezdu blanických rytířů. Neopomínají ani to, co se stane poté, co rytíři zachrání český národ. Tehdy se má zazelenat uschlý dub na temeni hory a vyschlá studánka se stane možným zdrojem vody pro široké okolí.

V květnu roku 1990 proběhla v Divadle Járy Cimrmana premiéra divadelní hry nazvané *Blaník*. Zdeněk Svěrák a Ladislav Smoljak, kteří jsou jejími autory, do hry vložili svůj typický smysl pro humor.⁴⁶

⁴³ *Blaník v umění II.*, s. 84.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 97.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 98.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 110.

Blaník Jaroslava Vrchlického

Jeden z aspektů, které dovedly Jaroslava Vrchlického k blanickému tématu, je jeho zbožnost a úcta ke křesťanství, které mají přímou souvislost nejen s Blaníkem, ale i se svatým Václavem. Jak bylo zmíněno, svatováclavská tradice se s tou blanickou prolíná již od počátku 19. století. Jaroslav Vrchlický ve svých básních představoval Blaník jako symbol češství a naděje a často jej spojoval s dědicem České země. Ačkoli se ve své tvorbě věnoval i husitskému tématu, od toho blanického ho striktně odděloval.⁴⁷

Inspirace Jaroslava Vrchlického horou Blaník byla značně podpořena historicky doloženou cestou na bájnou horu, kterou podnikl ve společnosti Aloise Jiráska a Josefa Thomayera. Jaroslav Vrchlický i Alois Jirásek se prostřednictvím svých děl postarali o to, aby se Blaník dostal do povědomí široké veřejnosti. Na tom se z velké části podílely Jiráskovy *Staré pověsti české* (1894) nebo Vrchlického *Balada blanická*, která je součástí *Selských balad* (1885) a zároveň inspirací k tvorbě pro další umělce. Jedním z nich byl prokazatelně malíř Jaroslav Šůra. *Balada blanická* se dočkala také několika pozdějších parafrází. Během první světové války se jí inspiroval básník Josef Mach ve snaze o probuzení krajanů v zámoří. Původně pacifistická báseň byla v roce 1932 autorem Janem Slavíkem přetvořena v satirickou *Novou baladu blanickou*. *Balada blanická* je známá také ve formě symfonické básně, kterou vytvořil Leoš Janáček v roce 1920.⁴⁸ Inspirovat se nechal také M. S. Černý, který v roce 1933 v *Dorostu* zveřejnil satiricko-kritickou variaci nazvanou *Ven, blaničtí rytíři*.⁴⁹

Většina básní ze sbírky *Selské písně* čerpá své motivy převážně z venkovského prostředí pobělohorské doby. V prvním vydání sbírky z roku 1885 byla *Balada blanická* zařazena na samý závěr a tvořila vyvrcholení celé sbírky. Ke změně došlo v roce 1898, kdy vzniklo druhé vydání. To se od prvního lišilo složením básní. Autor ze sbírky některé básně vyřadil, přidal do něj ale baladický *Boží soud*. Další Vrchlického sbírka *České balady* vyšla v roce 1901 a je zakončena básní *Blanické zvony*.⁵⁰

První skladba, v níž se Vrchlický věnoval hoře Blaník, byl hymnický *Pantheon* z roku 1880. Ten byl o 10 let později zařazen do sbírky *Hlasy v poušti*.⁵¹ Vrchlický se ve svých básních často zmiňuje o zvonech. Hovoří o nich jako o zvonech rytířů, které zní

⁴⁷ Blaník v literárním umění, s. 4.

⁴⁸ Tamtéž, s. 5.

⁴⁹ Blaník v umění II., s. 85.

⁵⁰ Blaník v literárním umění, s. 7.

⁵¹ Tamtéž, s. 9.

z nitra hory, ale používá je také k dobarvení situace, čímž napomáhá čtenáři k lepšímu porozumění textu.

Od zmíněných děl se velmi odlišuje Vrchlického sonet *Stará báj*. V něm jsou vyjádřeny pochybnosti o budoucí svobodě českého národa, a ačkoli využívá známé pověsti o blanických rytířích, odmítá Sibylinu věštbu a svatého Václava nestaví jen do role velitele, ale také kněze. K svatému Václavovi, kterého Vrchlický vnímá jako symbol národních tužeb a nadějí, se obrací také ve sbírce *Moje sonáta* (1893). Ta obsahuje báseň nazvanou Balada psaná sv. Václavu, dědici České země.⁵²

Na začátek básně *Stará věštba*, která byla zařazena do cyklu *Má vlast*, vložil Vrchlický citaci ze Sibyliných proroctví o České zemi. Přímo citací se báseň odlišuje od ostatních, kde dochází pouze k odkazu nebo parafrázi.⁵³

V roce 1914 byla vydána publikace Antonína Norberta Vlasáka, *Blaník a Louňovice pod Blaníkem*. Vlasák ve své knize zveřejnil Vrchlického *Starou báj* a *Baladu blanickou*. Mezi ně vložil báseň nazvanou *Svatý Václav*, u níž chyběla informace o autorství. Kolem roku 1918 vyšla kniha Michala Navrátila, rodáka z Kondrace, nazvaná *Proroctví, písně a básně o Blaníku*. V ní autor uvedl zmíněnou báseň *Svatý Václav* pod jménem Jaroslava Vrchlického. Jeho autorství však žádný jiný zdroj nepotvrzuje.⁵⁴

Klicperův Blaník

Klicpera zmínil Blaník už v publikaci *Tajemní blaničtí rytíři*. V blanické tradici ale pokračoval i nadále. Tato myšlenka těsně navazuje na tradici rytířského románu vycházející z legend o králi Artušovi a svatém Grálu. Prostřednictvím především západní literatury byly zmíněné motivy přeneseny do české literatury.

Klicperovou dramatickou prvotinou bývá uváděna hra s vlasteneckými motivy *Zdenko Zásmucký aneb Rytíři blaničtí*. Autor klade Blaník na samý počátek své tvorby v roce 1813. Romantická doba a historické skutečnosti nabádají k umístění loupežníků na vrchol hory. Divadelní hra byla představena roku 1816 ve Stavovském divadle a sklidila obrovský úspěch. Hlavní postavu Zdeňka Zásmuckého si zahrál autor hry

⁵² Blaník v literárním umění, s. 9.

⁵³ Tamtéž, s. 10.

⁵⁴ Blaník v umění I., s. 12.

Václav Kliment Klicpera. Divadelní hra se dočkala nespočtu následných úprav, které se týkaly především délky dramatu. Původní verze totiž trvala čtyři hodiny. Měnily se také tituly hry, později byla známá pod názvy *Blaničtí rytíři*, *Blaník*, *Zdeněk Zásmecký* nebo *Rytíři blaničtí*. Hra se dočkala také inscenace v německém jazyce a mnoha úprav pro loutkové divadlo.⁵⁵

Blaník Karla Havlíčka Borovského

Karel Havlíček Borovský nesmí být v tomto kontextu opomenut už jen z důvodu, že právě on je pravděpodobně první, kdo vytvořil pseudonym odvozený od hory Blaník. Podepisoval se totiž Blanický. První básně s tímto podpisem jsou zaznamenány v roce 1841.⁵⁶

Populární se stala Havlíčkova báseň *Blanická* (1843), která zlidověla v podobě písně.

*Zdvihni se zdvihni starý český lve
Andělé troubí k válce do krve
Pomsty brána se odemyká
Táhnou svatí od Blaníka
Hr! na Němce! hr! na vraha!
Na Vídeň Praha!*

...

Blaník: Inspirace nejen pro básníky

Blaník v poezii zmiňují nejen známí básníci, ale především drobní umělci, kteří byli přínosem pro region, ale v národním, nebo dokonce světovém měřítku jsou téměř zanedbatelní. Ve své tvorbě vyjadřovali a prohlubovali lásku k Blaníku a jeho okolí. Blaníku se ve své poezii věnuje hned několik skupin básníků. Ať už se jedná o drobné regionální básníky se vztahem k místu, mladší básníky, kteří tvoří z pocitu nutnosti sdělit své myšlenky a pocity, nebo starší, kteří básně plní životní zkušeností.

Karl Herloßsohn vyhledával náměty pro svou tvorbu především v českých dějinách, své texty publikoval v němčině. V roce 1826 vydal svůj první román

⁵⁵ Blaník v umění I., s. 49.

⁵⁶ Tamtéž, s. 66.

Die Fünfhundert vom Blanik, und bie Sylvesternacht. Do češtiny jej převedl a upravil František Augustin Urbánek (1869) pod názvem *Páni z růže, Rosenbergové*. Ačkoli je román podle názvu zasazen na Blaník a do jeho okolí, další informace vypovídající o lokalitě tomuto tvrzení odporují a umisťují ho do severních Čech.⁵⁷

Roku 1836 vznikl rukopis Františka Matouše Klácela *Lyrické básně*, jehož součástí byly verše Hlas z Blaníka. Autor zde zaměnil osobnosti české historie, které jsou tradičně součástí blanické pověsti, vůdcem vojska jmenoval Jana Žižku a kazatelem Jana Husa. V důsledku cenzury ale v definitivní verzi básně čteme o světcích Václavovi a Vojtěchovi. Báseň byla později zhudebněna Hynkem Vojáčkem.⁵⁸

K blanické tematice se vyjádřila také Božena Němcová v básni *Slavné ráno* (1845). Její feministicky laděná poezie byla zveřejněna o rok později v *České včele*. Text je zakončený symbolem otevírajícího se Blaníku.⁵⁹

Z třicátých let 19. století pochází také báseň *Zšílenec*, která bývá uváděna pod názvem *Hoj, byla noc!* Jejím autorem je Karel Hynek Mácha, ten Blaník spojuje se sv. Václavem, symbolem naděje.⁶⁰

Neobvyklý názor na příběhy o Blaníku prezentuje Karel Mašek v básni *Blaník*, jež je součástí sbírky *Kyselé hrozny* (1895). Básník chápe pověst jako pouhou báj zapříčiňující nečinnost Čechů, kteří příliš spoléhají na bájně rytíře a sami nebojují proti nepříteli a nechraní svoji zemi.⁶¹ Báseň je zakončena výzvou pro Čechy, aby nevěřili v pomoc, již báj slibuje, a bezpečnost země vzali do vlastních rukou.

Jednou z mála žen, které se věnovaly blanickému tématu v poezii, je Eliška Krásnohorská, která pracovala na libretu opery *Blaník* Zdeňka Fibicha. V roce 1896 zveřejnila Eliška Krásnohorská v *Kalendáři paní a dívek* báseň *Blanická dumka*.⁶² I do této básně proluly spisovatelčiny obvyklé emancipační snahy, kde budí blanické rytíře mladá dívka, která touží po sňatku.

Blanické vojsko mohlo být v dobách, kdy byl český národ ohrožen, využito jako podpora českého lidu a poukázání na jeho vytrvalost a odolnost. Za svobodu své země se ze zahraničí rozhodl bojovat Josef Mach. Jako prostředek své bitvy vybral poezii. Soubor básní s názvem *Americké verše z doby válečné, 1914–1919* (1924) obsahuje ohlasy

⁵⁷ Blaník v umění II., s 33.

⁵⁸ Tamtéž, s 33.

⁵⁹ Tamtéž, s. 34.

⁶⁰ Tamtéž, s. 33.

⁶¹ Tamtéž, s. 48.

⁶² Tamtéž, s. 45.

českých autorů. Báseň České vojsko volně parafrázuje Baladu blanickou Jaroslava Vrchlického.⁶³

Dalším z autorů, kteří se ve svých textech věnovali Blaníku, je Adolf Heyduk. V jeho tvorbě můžeme objevit několik blanických variací. V počátcích své tvorby spojoval bájnou horu se Sokoly, později upravil blanický příběh a na závěr své tvorby vzdal hold českým vojákům v básni s příznačným názvem Legionářům⁶⁴, kde přirovnává vojáky k rytířům z Blaníka.

Jedna z mnoha básní o Blaníku, nazvaná Z tichých písní (1923), pochází z pera Maruše Kovářové-Vašákové. Upozorňuje na obavy o osud mladé republiky, které autorka pociťovala, a uchýlila se proto o radu k blanickým rytířům.⁶⁵

*V Blaníku nevědí
rytíři naši,
že česká rodina
těžce se snáší,
že bratr bratrovi
vodu jen kalí
že Čechy milené
smutkem se halí.*

Jakub Honner ve své básnické tvorbě zřídka sází na typickou prózu určenou dětským čtenářům, většinou se jedná o jednoduché říkanky. Ty jsou ovšem obohaceny didaktickým prvkem a výjimečně také rétoričností. O Blaníku se ve svých textech autor zmiňuje už od roku 1925. Tematicky výrazná je báseň Člověk legionář, která vznikla k desátému výročí vzniku republiky. Autor chápal Blaník a jeho rytíře jako symbol Podblanicka, a tak se je také snažil ve své poezii vykreslit.⁶⁶

V roce 1929 vznikl soubor *Blaník*, ve kterém Emil Dostál shromáždil verše legionářů, které byly zveřejněné v časopisech či zapsané v soukromých denících, a vzhledem k této skutečnosti nejsou známá jména všech autorů. Hlavním motivem básní českých vojáků byl stesk po domově a touha po návratu k rodině. Blanická pověst, rytíři i svatý Václav prostupovali do velkého množství těchto básní.⁶⁷

⁶³ Blaník v umění II., s. 66.

⁶⁴ Tamtéž, s. 44.

⁶⁵ Blaník v umění I, s. 51.

⁶⁶ Blaník v umění II., s. 76.

⁶⁷ Tamtéž, s. 59.

Napsány byly jednotlivé básně i celé sbírky veršů nazvané *Blaník*. Kromě toho byla sestavena také edice stejného jména, u jejíhož zrodu stáli nakladatelé Kvasnička, Kvapil a Hampl. Do roku 1938 vyšlo třicet dva svazků.⁶⁸

Anonymní poezie

Pod mnoho básní o Blaníku se jejich autoři nepodepsali, zůstanou proto zřejmě anonymní. Anonymní básně vznikaly především v období 1. a 2. světové války či během komunistické totality. Důvodem, proč se autoři nejčastěji k básni nepřihlásili, byl strach z postihu. Básni o Blaníku v těchto obdobích nevznikalo výraznější množství, některé z nich však mají do dnešní doby vypovídající hodnotu.

Roku 1868 byl v *Humoristických listech* zveřejněn příspěvek v satirické rubrice nazvaný UŽ?!?. Autor textu nepřipojil svůj podpis, existuje však domněnka, že jím byl jeden ze tří podblanických krajanů a vrstevníků, kterými jsou Servác Heller, Augustin Nevšimal a František Slavík.⁶⁹

V roce 1941 byla v tehdy ilegálním *Rudém právu* otištěna báseň Blaničtí. V roce 1997 připravil Karel Vrána k vydání samizdatový věnec sonetů nazvaný *Blaník*, jehož autor není znám. Anonymní texty ale pochopitelně vycházely i dříve. Roku 1861 zveřejnily *Humoristické listy* následující čtyřverší, které na přechodnou dobu zastavilo vydávání zmíněného periodika.⁷⁰

*Kdybych já byl básníkem,
jaky as Lumír byl,
zatřesl bych Blaníkem,
až bych spalce probudil.*

Taktéž *Humoristické listy* otiskly v roce 1917 satirické verše plné ironie nazvané Blanické vojsko. *Historické rozhledy* také zveřejňovaly anonymní počiny, dvě básně o Blaníku byly vydány v roce 1901. Neznámý však není jen jejich autor, ale i název.⁷¹

⁶⁸ Blaník v umění I., s. 77.

⁶⁹ Tamtéž, s. 77.

⁷⁰ Tamtéž, s. 74.

⁷¹ Tamtéž, s. 75.

Blaník v barvách poezie

Blaník ve svých textech zmínilo mnoho autorů. Symbolika a role této hory se v dílech často odlišuje, popis hory ale mnohdy nese několik společných rysů. Jedním z nich je spojování hory Blaník s modrou barvou. Ta bývá symbolem pro stálost, věrnost nebo naději. Samotný název hory je s modrou barvou úzce spjatý, teorie archiváře Eduarda Vošického o vzniku jména z roku 1949 se zmiňuje o přejmutí a postupnému přetvoření keltského slova, jež původně znamenalo *modrý vrch*.⁷²

S modrou barvou si Blaník spojoval už Alois Jirásek ve *Starých pověstech českých* (1894) v pověsti Blaničtí rytíři.

... promodrává-li se jasně, slibuje jistý a tvrdý čas.

A později se k modré barvě i Blaníku vrací v básnickém závěru své prózy *Z paměti českého důstojníka* (1904).

Zamyšlen vyjdeš z kostela na hřbitov. Za ním, za jeho zdí v obzoru z pásma lesů zamodral se Blaník. Tajemné, významné pozadí. Jeho zjev promodrává, projasní se chmurná duše.

Literární historik Arne Novák ve svém zamyšlení *Legenda blanická* taktéž spojil Blaník s modrou barvou. Jeho pojednání bylo publikováno 7. srpna 1917 v periodiku *Venkov* a později bylo zařazeno do knižního vydání *Z časů zaživa pohřbených* (1923).⁷³

Naše srdce mohou si voliti mezi obojím pojetím posvátné hory, ale nesmějí nikdy zapomenouti, že vysoko na obzoru nejisté přítomnosti české, trvale zůstává zakreslen modrý obrys symbolickéh Blaníka, jenž zakazuje, abychom pochybovali a zoufali nad budoucností lidu Božího.

Blaníku a rytířům se ve své tvorbě nevyhýbal ani Václav Bělohlávek, který je známý pod pseudonymem Václav Svatohor. V symbolické hře *Blaník* (1922) zahrnul

⁷² Blaník v umění I., s. 25.

⁷³ Tamtéž, s. 26.

bájnou horu už do veršovaného prologu⁷⁴, kde jí přiřkl několik přívlastků spojených především s tajuplností místa a také s modrou barvou. Využívá výraz se zdvojeným významem — modrosinný, kdy sinný je ekvivalentem pro blankytný či světle modrý.

Blaník v literatuře před první světovou válkou

Zájem o Blaník se proměňoval v závislosti na tom, jakým obdobím český národ procházel. Na přelomu století a v dobách, kdy se začínalo schylovat k první světové válce, vzrostl zájem především o Sibylu a její proroctví.

Adolf Heyduk je autor, který ve své tvorbě naráží na téma Blaníku v různých variacích. Nejprve ji spojuje se Sokoly, později volně upravil blanický příběh a vložil jej do sbírky *Topičův sborník* (1918) v básni Při jízdě mimo Blaník.⁷⁵

Autorkou, která do své tvorby vložila Blaník a pověst o něm, je Eliška Krásnohorská. Pro Zdenka Fibicha složila libreto k opeře *Blaník* a v *Kalendáři paní a dívek 1896* zveřejnila báseň Blanická dumka. Elišce Krásnohorské věnoval svou báseň Blaník ze sbírky *Naše hory* (1917) František Jaroslav Rypáček, který vystupoval pod pseudonymem Jaroslav Tichý.⁷⁶

Sv. Václava s horou Blaník spojují básně objevující se ve *Sbírce životů svatých a světic Božích* (1909) napsanou Václavem Špačkem, který vystupoval pod pseudonymem V. Podhradský. V jeho básních zaznívají tradiční obavy ze zlých dob, za kterými ale následují verše plné naděje směřující k postavě svatého Václava.⁷⁷

Ladislav Hejtmánek psal především didaktické povídky nebo vlastivědné reportáže především pro děti. Roku 1893 vydal verše s názvem *Blanický ráj*.⁷⁸

Proroctví, písně a básně o Blaníku, JUDr. Michal Navrátil

*Skromná tato knížka, jež obsahuje proroctví, písně a básně o Blaníku, má za úkol vzbuditi pozornost veřejnosti k tomuto neprávem zapomenutému koutu české země.*⁷⁹

⁷⁴ Blaník v umění I., s. 28.

⁷⁵ Blaník v umění II. s. 44.

⁷⁶ Blaník v umění II., s. 45.

⁷⁷ Tamtéž, s. 47.

⁷⁸ Tamtéž, s. 47.

⁷⁹ Proroctví, písně a básně o Blaníku, s. 5.

Napsal v roce 1918 v Kutné Hoře JUDr. Michal Navrátil do úvodu své útlé knihy, kde shrnul významné literární milníky hory Blaník. Jak již název napovídá, neomezoval se pouze na veršovanou literaturu a kromě básní Jaroslava Vrchlického, Ladislava Hejtmánka nebo Boženy Němcové zahrnul také text Arne Nováka z roku 1917.

V jedné z prvních kapitol se autor dopodrobna zabývá popisem Hory Blaník v Tábořsku, jak danou kapitolu nazval. Současného čtenáře možná zaujme zařazení bájně hory do okresu Tábořsko, ačkoli dnes jej radíme k Benešovsku. Blaník se totiž nachází přibližně 10 km od hranic krajů, které se v průběhu let několikrát posouvaly. Michal Navrátil popisuje okolí hory a možné cesty, jak se dostat na její vrchol. Neopomíná samozřejmě ani pověsti, kterými je hora opředená. Zmiňuje spícího krále Václava a jeho zástup rytířů, jejich výjezd až bude českému lidu nejhůř i pravidelné otevírání hory a výjezdy rytířů o svatováclavské noci. Ve stejné kapitole je zaznamenána stručná historie hory, počínaje již v 15. století, a zápisy o zmínkách hory Blaník v literatuře.

Michal Navrátil zaznamenal také příspěvek pražského lékaře Jana Křtitele Peterky do *Illustrierte Chronik vom Boehmen* z roku 1852, kdy hovoří o příběhu skutečného setkání s blanickými rytíři z dvacátých let 19. století. Místodržitelství rada a čestný pozeňský, Tomáš, šlechtic Putzlacher, projížděl okolo Blaníka do Mladé Vožice společně s myslivcem. Cestou si vyprávěli o pověstech, které se k místu vztahovaly. Myslivec příběhům nevěřil, to se ale mělo brzy změnit, protože z náhle rozvířeného prachu se na silnici objevili blaničtí rytíři. Článek se zmiňuje o tom, že myslivec byl ze šoku vyléčen puštěním žilou.⁸⁰

Michal Navrátil uzavírá kapitolu zamyšlením nad mnohými úpravami blanické legendy a jako jednu z mála zdařilých verzí vyzdvihuje lyrické básně Maryši B. Šárecké, kde jsou blaničtí rytíři pojeti jako hrdinové ducha a spící česká síla.

Dne 19. srpna 1917 přispěl Arne Novák do novin *Venkov* svým textem *Legenda blanická*, na jehož začátku zdůrazňuje význam hory a jejího okolí v české historii. Tento text převzal Michal Navrátil do své sbírky *Proroctví, písně a básně o Blaníku*. Po krátkém popisu krajiny zmiňuje období husitství, dobu pobělohorskou i bitvu u Jankova. Arne Novák přirovnává roli Blaníka v českých pověstech k Řípu a líčí je jako dva styčné body pověstí o české historii. Arne Novák se dále zabývá myšlenkou na Bohuslava Balbína, vlasteneckého sběratele, který zemského patrona obdivoval. Upozorňuje na fakt, že

⁸⁰ Proroctví, písně a básně o Blaníku, s. 40.

Balbín nezaznamenal ve svých literárních dílech žádnou verzi z pověstí o Blaníku a rytířích. Tuto skutečnost považuje za fakt dokazující pozdější vznik legendy.

Arne Novák se pozastavuje i nad proměnami legendy o blanických rytířích, která původně nebyla spojována se svatým Václavem. Největší změny blanické pověsti podle Nováka proběhly v *neobratných rukou německých lžiromantiků*⁸¹. Jako prvního z nich zmiňuje Schiffnera a jeho Zdeňka ze Zásmuk, kde sloučil *středoevropskou báchorku o Fortunátovi s lidovým vypravováním o Blaníku, ale tomuto dal protihusitský a protičeský ráz*⁸², kdy zakletí blaničtí rytíři nejsou národními hrdiny a božími bojovníky, ale odpůrci loupežných husitských hord. V těchto úvahách se opírá o monografii Arnošta Viléma Krause *Stará historie česká v německé literatuře* (1902).

Text Arne Nováka je zakončen citací Jaroslava Vrchlického z Balady blanické a poukázáním na Blaník jako na český symbol jistoty a naděje.

Na dalších stranách knihy Navrátil přepisuje Proroctví slepého mládence o Blaníku a zkrácenou verzi Sibylina proroctví o Blaníku, které převzal ze třetího vydání Jiráskových *Starých pověstí českých*. Citací Jiráskových pověstí je zakončená pomyslná první část Navrátilovy sbírky. Autor dále pokračuje krátkou kapitolou shrnující texty písní nalezených v městském archivu v Náchodě J. K. Hrašem. Až na občasné odchylky byly stejné písně nalezeny také v Českém Krumlově Hynkem Grossem, knížecím Schwarzenberským archivářem.⁸³ Ačkoli se nedochoval začátek písně, její příběh je zcela pochopitelný. Vypráví o splnění předpovědi Slepého mládence, o příjezdu svatého Václava do Prahy a jeho zmizení před sochou na Svatováclavském náměstí.

Michal Navrátil věnoval celou druhou polovinu své sbírky citacím básní a písní o Blaníku, ke kterým občasně připojil také stručný komentář ke vzniku či nálezu citované literární památky. Neopomněl J. V. Friče a jeho veršovanou Pověst z pod Blaníka, která byla zveřejněna už roku 1868. Nemalý prostor je věnován Jaroslavu Vrchlickému. Ve sbírce je otištěna jeho báseň Stará báj, Svatý Václav a samozřejmě Balada blanická.

V závěru knihy se Michal Navrátil zaměřil na dvě divadelní hry věnující se tématu blanických pověstí. První z nich je *Blaník aneb Zdeňk ze Zásmuk* Věnceslava Klicpery z roku 1868. Navrátil nazývá dílo vlasteneckou činohrou a v útlé kapitole vyjmenovává postavy dramatu a jména herců. Zdeňk Zásmucký vystupuje také ve zpěvohře *Blaník*

⁸¹ Proroctví, písně a básně o Blaníku, 22.

⁸² Tamtéž, 23.

⁸³ Tamtéž, 42.

od Elišky Krásnohorské, který je posledním tématem knihy Michala Navrátila. Autor poměrně podrobně rozepsal obsah všech třech dějství.

Sbírka Michala Navrátila přehledně sdružuje významná literární díla s výraznými rysy blanické pověsti vydané do počátku 20. století. Je ale nutné reflektovat rok vydání knihy, a tudíž neopomíjet ověřování informací, které autor podává.

Teorie pověsti

Literární žánr, který je stěžejní pro tuto bakalářskou práci, je pověst. V této kapitole je vysvětlen pojem pověst a jsou uvedeny její nejdůležitější znaky.

Pověst je společně s pohádkou jeden z nejpobulárnějších žánrů lidové slovesnosti. Oba útvary obvykle vznikají spontánně a šíří se ústní tradicí, která bývala spojována s nižšími vrstvami společnosti, především s venkovským lidem.⁸⁴

Dagmar Mocná a Josef Peterka v *Encyklopedii literárních žánrů* definují pověst jako *kratší fantasticky zabarvené vyprávění folklorního původu mající reálnou motivaci*. Termín pověst byl poprvé použit v době národního obrození, kdy označoval kratší prózu zdůrazňující to, co se vyprávělo a zachovalo. V dnešním významu termín poprvé použil Karel Jaromír Erben v Riegrově slovníku naučném.⁸⁵

Pověst má několik shodných znaků s pohádkou, na rozdíl od ní je ale pověst konkrétněji vázána na čas, místo, případně zvláštní předmět, osobu nebo událost. Ačkoli se v pověstech stejně jako v pohádkách obvykle objevují nadpřirozené jevy a kouzelné motivy, pověst si činí nárok na věrohodnost. Ta je podtržena reálností prostředí, ve kterém se příběh odehrává, a částečnou historickou ukotveností. Ve vyprávění se mnohdy odkazuje k starci, který toho hodně zažil, či k jiné autoritě, jejíž přítomnost má zdánlivě doložit opravdovost příběhu. Tato informace bývá uvedena na začátku nebo v závěru vyprávění. Pověst se od pohádky odlišuje zřetelným oddělením imaginárního a reálného světa. Nadpřirozeno je jen dočasným vybočením z fyzikální reality a bývá vysvětleno.⁸⁶

Pro obsah pověsti je typická víra v mravní světový řád a lidskou morálku, příběhy poukazují na chování lidí a na to, co svým jednáním mohou způsobit.⁸⁷ Primární funkcí pověsti je poučení čtenáře či posluchače nebo doložení historických událostí.⁸⁸ Na rozdíl od pohádky zde není zaručen šťastný konec a vítězství dobra nad zlem.

⁸⁴ SIROVÁTKA, O. (1998). Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky.

⁸⁵ MOCNÁ, D., & PETERKA, J. (2004). Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka.

⁸⁶ SIROVÁTKA, O. (1998). Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky.

⁸⁷ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

⁸⁸ SIROVÁTKA, O. (1998). Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky.

Pro pověst je typická jednoduchost narace i děje, který obsahuje obvykle jednu zápletku. Text pověsti nemusí být umělecký, styl vyprávění bývá věcný a objektivní.⁸⁹ Typické je malé množství postav v příběhu. Děj se obvykle odehrává na jednom místě v krátkém časovém úseku.⁹⁰

Pověsti bývají děleny do několika skupin. Dagmar Mocná a Josef Peterka v *Encyklopedii literárních žánrů* dělí pověsti na tři skupiny, tedy na pověsti historické, místní a démonologické.

Pověsti historické obsahují příběh dějinné události vyprávěné epizodickým způsobem. V jejich základu stojí reálné historické osobnosti a jejich skutky. České historické pověsti se nejčastěji zmiňují o válkách, časech poddanství a roboty, přírodních katastrofách a epidemiích.⁹¹

Místní pověsti jsou založené na magické moci a skrytém tajemství konkrétní oblasti. Jedná se o rozsáhlou kategorii, která je dále dělena na pověsti etiologické, které vysvětlují vznik nebo zánik přírodních útvarů nebo stavebních památek, pověsti etymologické, vztahující se ke vzniku určitého názvu, pověsti genealogické, vyprávějící o historii nějakého rodu, heraldické, objasňující původ šlechtických erbů, městských znaků či erbovních znamení, a na závěr pověsti legendární, které se soustředí na vznik zázračných pramenů, založení klášterů apod.⁹²

Poslední kategorií jsou pověsti démonologické, které bývají zmíněné v širším pojetí žánru nebo zařazené mezi pohádky či jako samostatný žánr. Často přisuzují lidem nadpřirozené schopnosti nebo nechávají protagonisty setkat se s takovými bytostmi.

Štěpán Vlačín ve *Slovníku literární teorie* rozvinul rozsáhlejší teorii o dělení pověstí a hovoří o pověstech místních, historických, etiologických, legendárních, erbovních a rodových, pověstech o lidech a pověstech démonických.

Pověst o blanických rytířích

O tom, odkud pověst vzešla, existuje několik spekulací. Jedna z nich hovoří o keltské tradici, další se odkazuje na 15. století a Mikuláše Vlášnického, který bývá označován za původce blanické pověsti, protože okolí Blaníka dobře znal a ve svých

⁸⁹ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

⁹⁰ SIROVÁTKA, O. (1998). *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky.

⁹¹ MOCNÁ, D., & PETERKA, J. (2004). *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka.

⁹² Tamtéž.

textech to často využíval. Pověstí s podobnými znaky bylo otištěno mnoho. Vztahovaly se k různým místům i významným historickým datům. Spojuje je motiv pokladu a spících rytířů v hoře, zmrtvýchvstání nebo zpomalení času, odměnění odvedené práce a skutků dobrých lidí a potrestání těch zlých. Blanická pověst a její obměny se částečně prolínají s legendou svatoklementsou.⁹³

Pověst o Blanických rytířích má několik verzí. Hlavní postavy obvykle vstoupily do hory a opouštěly ji s předpokladem, že uplynul jen krátký okamžik. Vně hory však čas plynul mnohem rychleji a často mezitím utekly celé roky. Osud hlavních postav se mnohdy liší, někteří po vstupu do hory zestárlí a umírali zpravidla do tří dnů, jiní si získanou odměnu užívali dlouhá léta. Do hory, kde se nachází vojsko i se svým velitelem v podivném polospánku, může vstoupit pouze ten, kdo o to záměrně neusiluje, a to pouze jedenkrát v roce v určený čas. Ten obvykle nastává na Velký pátek.

Častým, ale ne nutným, motivem je láska rodiče k dítěti v porovnání s láskou k bohatství. Některé pověsti hovoří o matkách, které zanechaly své ratolesti v hoře na celý jeden rok, do dalšího otevření. Tento motiv mohl inspirovat K. J. Erbena k napsání básně *Poklad*, která je součástí sbírky *Kytice*.⁹⁴ Mateřské pouto je v několika verzích nahrazeno otcovskou láskou k dítěti.

S voláním o pomoc se lidé obraceli na svatováclavské vojsko i bez spojitosti s Blaníkem. Příběhy o záchráncích jsou zaznamenány například již v 18. století v anonymních tiscích. O tom, které vojsko čeká, až bude českému národu nejhůře, aby vyrazilo z hory Blaník, se často polemizuje. Vojsko bývá nazýváno Božími bojovníky, ztotožněnými s tábority. Na druhou stranu bývá označováno také jako Boží vojsko či Nebeské vojsko svatého Václava.

Sibylino proroctví

Vznik valů na Blaníku je díky archeologickým nálezům datován do doby 500 let př. n. l. Další známá pověst o Blaníku hovoří o sibylách, které se v pramenech objevují už od antiky.⁹⁵

Zmínky o sibylách jsou v legendách poměrně časté. Jedna z prvních se objevuje už v *Legendě o sv. Kateřině* z poloviny 14. století. V souvislosti s Blaníkem se o nich

⁹³ Blaník v umění II, s. 16.

⁹⁴ Tamtéž, s. 5.

⁹⁵ Tamtéž., s. 17.

dozvídáme především z legend, které vznikly na počátku 19. století, kdy dochází k posílení katolického ducha a národnostních tužeb. Společně se sibylou tvoří základ pověsti blaničtí rytíři a svatý Václav. Historicky se sibylské legendy prolínají s dalšími variantami, kde bývá sibyla nahrazena slepým mládencem.⁹⁶

Ačkoli existuje všeobecný předpoklad, že pověsti toho typu vznikly na Podblanicku, existuje několik variant, které se vážou k různým místům. Některé směřují k Českobudějovicku, Královéhradecku, Jičínsku nebo Opavsku. Autorství jedné z prvotních legend ze sklonku 15. století se přikládá Mikuláši Vlášnickému z Vlášenic u Pelhřimova.⁹⁷

Pověsti o sibylině proroctví i o slepém mláďenci značně rozšířily povědomí o Blaníku. Blaník se díky nim stal horou tajemna, hrůzy i naděje.

Blaničtí rytíři Aloise Jiráska

Jedním z nejvýraznějších autorů, kteří část své tvorby věnovali Blaníku, je Alois Jirásek. Ten ve *Starých pověstech českých* v pověsti o Blaníku zmínil také horu Turov, která bude objektem druhé části této práce.

Alois Jirásek ve *Starých pověstech českých* popsal příběh zvaný Sibylina proroctví. Pověst rozdělil do dvou částí. První z nich vypráví o Sibyle, královně ze Sáby, a její cestě do Jeruzaléma za králem Šalamounem, kterému vyloží nepříznivou budoucnost babylónské země. Zmínil zničení Jeruzaléma a zrození i umučení Mesiáše.

Druhou část pověsti Jirásek věnoval Sibylinu vyprávění o budoucnosti jiných zemí. Hovoří o české zemi, o velkoleposti hlavního města Prahy a o těžkých časech, které českému lidu nastanou. Chudí budou sužováni vrchností a nařízeními panovníků a později celou zemi postihne boží trest, při kterém bude zničena i většina královských měst. Před zkázkou se ukáže několik znamení jako varování. Budou se krátit dny, slunce nebude svítit a teplých dnů bude ubývat. Později se přidají také války a narůstající daně. Země bude obklíčena nepřátelskými vojsky ze čtyř stran. Konečná dvanáctidenní bitva se odehraje pod horou Blaník poté, co se vyschlý rybník naplní krví. Třináctého dne z hory vyjede boží vojsko, které nepřátele vyžene, a do hory se už nevrátí. Tím začne pro český lid období hojnosti a spokojenosti. Šalamoun na konci Sibylina vyprávění klade otázku

⁹⁶ Blaník v umění II., s. 17.

⁹⁷ Tamtéž, s. 20.

se záměrem dozvědět se datum soudného dne. Sibyla odpovídá neurčitě, odkazuje na hříchy a dobré skutky lidí, podle kterých Bůh uděluje trest.

Další pověst s blanickými motivy, kterou zaznamenal Alois Jirásek, je Proroctví slepého mládence. Pověst popisuje setkání českého krále Karla IV. se slepým mládencem schopným nahlédnout do budoucnosti. Slepý mládenec vyloží králi budoucnost jeho země. Zmíní budoucí krále i těžká období plná válek i boží trest, které zemi dostihnou. Zlé časy budou ukončeny povoláním sil z Blaníka, odkud vyrazí rytířské vojsko, se svatým Václavem na bílém koni v čele. V hrůzostrašné několikadenní bitvě blanické vojsko zničí nepřátele a zemi osvobodí.

Závěrečná pověst s příznačným názvem Blaniční rytíři je jedna z věštek slepého mládence. Vypráví o rytířích dřímajících v hoře Blaník, kteří napájí své koně z pramenu prýšticího na východní straně hory pod skalnatým vrcholem a v noci vyjíždějí s koňmi na palouk. Pověst obsahuje několik příběhů lidí žijících a pracujících v okolí hory, kteří se setkali s rytíři a navštívili obrovské sály uvnitř hory. První z nich hovoří o dívce, kterou rytíř požádal o pomoc s úklidem uvnitř hory. Dívka beze strachu vstoupila do hory, a když úklid dokončila, vrátila se domů, kde na ni čekalo překvapení. Nebyla totiž pryč jedno odpoledne, jak sama myslela, ale celý rok. Neznámý rytíř si pozval do hory také kováře z Louňovic pod Blaníkem, který měl za úkol okovat mu koně. Po splnění úkolu byl kovář odměněn pytlím smetí, který před horou rozčileně vysypal. Když se vrátil domů, dozvěděl se, že v hoře strávil celý rok. Když pak protřásl pytel od smetí, vyklepal z něj tři dukáty. Vrátil se proto rychle na místo před vchodem do hory, kde pytel vysypal. Tam už ale nebylo ani smetí ani dukáty. Podobný příběh se vyprávěl také o pastýři, který hledal zbloudilou ovci a sám zabloudil do útrob hory, kde strávil rok.

Pověst je zakončena nastíněním situace, ve které vyjede blanické vojsko z hory. Na Čechy bude v té době *útočit tolik nepřítel, že by celé království roznesli na kopytech svých koní.*⁹⁸ Na Blaníku a kolem něj bude možné pozorovat několik znamení: na temeni hory se zazelená uschlý dub, pramen u skály se rozvodní a strhne se bitva v oblasti pod Blaníkem a rybník Pustý se naplní potoky prolité krve. Čechové se budou nepřátelům statečně bránit a v rozhodující chvíli jim vyjde na pomoc vojsko z Blaníka, které povede svatý Václav na bílém koni. Rytířům se podaří vyhnat nepřátele ze země, svou berlou bude svatému Václavovi pomáhat opat sázavského kláštera, svatý Prokop.

⁹⁸ Staré pověsti české, 283.

Staré pověsti české dnes existují v několika vydáních, která se liší především drobnými jazykovými změnami a ilustracemi. Sibylino proroctví je ve *Starých pověstech českých* doplněno celostránkovou kresbou Věnceslava Černého, na které je vyobrazen kněz sloužící mši po velké bitvě. Pověst Blaničtí rytíři je charakteristická dvoustránkovou kresbou hory Blaník, která se, stejně jako u předchozí pověsti, měnila v rámci dalších vydání.⁹⁹

Staré pověsti české byly poprvé vydány v roce 1894. Do počátku první světové války vyšla ještě další tři vydání, což vedlo k velké popularizaci blanické pověsti. V tomto období navíc do blanického mýtu vstupoval nový významový prvek, kdy jsou s blanickými rytíři ztotožňováni legionáři. Bájně postavy byly využívány v českém tisku v zahraničí jako prostředek podpory a agitace a zároveň jako snaha informovat české zajatce a vojáky například v Rakousku a ve Francii.¹⁰⁰

Blaník, hora tajemná, Jarmila Svatá

Poslední soubor, který souhrnně zpracovává příběhy o Blaníku, je sbírka Jarmily Svaté z roku 1956. Ta bude jedním ze dvou hlavních zdrojů při komparaci turovských a blanických pověstí, kde bude podrobněji představena.

⁹⁹ Blaník v literárním umění I., s. 78.

¹⁰⁰ Blaník v umění II., s. 57.

Komparace blanických a turovských pověstí

Navzdory různým lokalitám mají hory Blaník a Turov mnoho společných literárních znaků. Podle pověstí ukrývají vojska, která mají zasáhnout v těžkých dobách a ochránit tak Čechy. O rytířích se v okolí obou hor vypráví mnoho tajuplných příběhů, které daly vzniknout četným pověstem. Právě tyto pověsti budou objektem následující kapitoly.

Roku 1956 vydala herečka a spisovatelka Jarmila Svatá sbírku pověstí věnovanou nejen dětem, ale i dospělým, nazvanou *Blaník, hora tajemná*. Kniha obsahuje osm pověstí uvedených krátkou kapitolou o historii Blaníku a některých literárních pramenech zmiňujících bájnou horu. Neopomíná pověst o blanických rytířích ani Sibylino proroctví. Tato kniha bude jedním ze dvou hlavních zdrojů při porovnávání blanických a turovských pověstí.

Druhým zdrojem pro hledání společných a znaků pověstí z obou hor je sbírka 23 pověstí nazvaná *Turov, bájná hora kladského pomezí* spisovatelky Evy Koudelkové a kol., který vyšel jako třetí a poslední vydání knihy pověstí o Turovu. Pověsti, které titul obsahuje, mnohdy staví na stejném základu jako blanické pověsti. Zmiňují tedy rytíře žijící uvnitř hory, jejichž velitelem je svatý Václav. Tento motiv ale není jediný, který spojuje pověsti z obou hor.

Tato kapitola věnuje pozornost především tematické rovině. Porovnává nejen hlavní motivy a jejich proměny, ale také individuální přístupy autorů a používané výrazové prostředky.

Oblasti Turovska a Blanicka mají několik společných znaků. Jedním z těch, které možná daly vzniknout legendám, je ten, že oblasti byly chudé. Najít práci bylo pro lidi obtížné a úroda nebyla dostatečná. Lidé proto hledali útěchu a naději v příbězích, které si vyprávěli, a dědili je tak z generace na generaci. V těžkých chvílích jim pomáhaly křesťanské příběhy, kdy byla moc nad lidským životem svěřena do rukou boha, ale také pověsti, v nichž hrálo velkou roli nadpřirozeno. Na rozdíl od Blaníka v pověstech o Turovu často vystupují vodníci, víly a např. skřítki. Kromě toho bývají turovské příběhy obohaceny postavou Krakonoše. Ačkoli jsou pověsti o Blaníku chudší o nadpřirozené postavy, najdeme mnoho příběhů, které se navzájem podobají.

Velká spousta pověstí o Blaníku a Turovu se shoduje v typizaci hlavní postavy a v zásadních znacích. Příběhy jsou často poučné. Čtenář či posluchač v nich může najít

naději v odměňování dobrých skutků i v potrestání těch špatných. Hlavními zdroji pro porovnávání budou tituly J. Svaté a E. Koudelkové, které jsou stručně představené výše.

Vnímání obou hor

Metaforický pohled na obě hory se samozřejmě v průběhu staletí měnil, jak už je naznačeno v kapitole o historii Blaníku. V některých obdobích byla tato hora oficiálně posvátným místem, jindy bylo téměř zakázané na ni vystoupat. Do dnešní doby je ale patrná stopa tajemna, která se objevuje v mnoha, i současných, písemných záznamech. Tento fakt se ale netýká jen hory Blaník, ale i hory Turov.

J. Svatá vyjádřila svůj vztah k hoře už názvem své knihy, *Blaník, hora tajemná*. Už tím přímo upozorňuje na příběhy o magických silách, které Blaník opřádají. Na čarovnost okolí se odkazuje také sbírka E. Koudelkové nazvaná *Turov, pověsti z okolí bájných hor kladského pomezí*.

Obě zmíněné hory se významně liší svou geografickou polohou. Zatímco Středočeský Blaník se nachází ve středních Čechách, hora Turov leží na území Broumovska, poblíž hranic s Německem. Historie oblasti kolem hory Turov byla významně ovlivněna její blízkostí k hranicím, což se projevilo zejména ve složení obyvatelstva a jeho národnostním kontextu.

Shodné motivy blanických a turovských pověstí

Velká část pověstí o horách Blaník a Turov staví na společném základu. Tím je tajemná hora, která je zároveň domovem pro vojsko sv. Václava a v některých případech střeží poklad.

Pověsti pojednávající o odměňování dobrých skutků

Některé pověsti, které se váží k Turovu i Blaníku zároveň, jsou příběhy, kdy je protagonista odměněn za své dobré skutky, trpělivost nebo obětavost. Hlavní postava je obvykle chudý člověk, který tvrdě pracuje, ale kvůli vnějším okolnostem, jako jsou nízká úroda nebo poptávka po jeho zboží, není schopen vydělat dost na dobré uživení sebe nebo celé své rodiny. *Ve stínu odrané, nepohodami, blesky a lety pokřivené hrušně krčila se uboze střecha jeho baráčku, rozdrchaná a záplatovaná jako žebraččina plachetka. ... Nic se jim nedařilo, ať jakkoli se snažili, pokoušeli a plahočili, až jim ruce rozkvétaly*

*krvavými kvítky mozolů.*¹⁰¹ Podobné popisy chudoby lze dohledat i v turovských pověstech, a to například v pověsti Raci v Nivě, která vypráví o chudé vdově a jejích dětech. *Na Drahách Rokytníku žila tenkrát velice chudá vdova se šesti dětmi jako schůdky. Živila se soukáním, které mnohdy nevynášelo, a proto rodina často trpěla hladem. Matka si dokázala utrhnout sousto od úst a vydržet hlad, ale horší to bylo s dětmi, jimž bylo těžké bídu vysvětlit.*¹⁰² Vysvobozením z nouze je v příbězích obvykle pomoc od rytířů. Odměnu lidé často nezískávají automaticky po odvedení práce, někdy k tomu musí projevit určitou trpělivost, vděčnost a neopovrhovat nuznou odměnou, která se nejprve jeví jen jako hrst pšenice nebo například suché listí. Častá je také nutnost splnění podmínky, kdy hlavní postava nesmí odměnu spatřit, dokud nedorazí domů. Pokud nejsou podmínky stanovené rytíři, nebo dokonce svatým Václavem, splněné, protagonista o odměnu přichází. Je navíc potrestán tím, že ztrácí minimálně jeden rok svého života, který strávil v jeskyni.

Mezi takové příběhy můžeme zařadit blanickou Pověst o chudém Jakobovi, Pověst o Jirkovi a ovečce, kde chudý mladík získává kromě bohatství také zkušenosti. Podobné motivy bychom mohli najít v kapitole Turovský poklad, která se skládá ze čtyř příběhů. Všechny vypráví o chudých lidech, tkalcích a kovářích, kteří byli rytíři požádáni o pomoc s různými pracemi. Někteří měli vykonat činnost svého zaměstnání, dívky často uklidit prostory jeskyně. Za své služby by smrtelníci byli odměněni, pokud dodrží již zmíněné podmínky. *Tady máš slíbenou odměnu. Je to váček, kterým je tvoje zboží dostatečně zapláceno, cestou jej však nesmíš otevřít, ani se nesmíš ohlédnout, jinak o celou odměnu přijdeš!*¹⁰³ klade rytíř v jeskyni na srdce chudé dívce z tkalcovské rodiny. Ta však jeho podmínku nedodrží, do váčku nahlédne a připraví se tak o celou odměnu.

Podobně je zaznamenána také blanická Pověst o Kateřině Strojilce. Příběh chudé sirotky, která je sice pracovitá, ale zajímá se především o svůj vzhled a strojení se. V této pověsti, kdy Kateřina dostane odměnu za svou práci, o kterou se ale brzy sama připraví nedodržením rytířových podmínek, je zmíněný motiv Velkého pátku. Ten se objevuje v pověstech blanických i turovských a v obou případech je dnem, kdy mají lidé větší příležitost najít vhod do hory a získat tak poklad.

Jednou z mála pověstí, kde není stanovená podmínka pro získání zachování odměny, je blanická Pověst o chudém Jakobovi. Chudý rolník žije po smrti svých dvou

¹⁰¹ Blaník, hora tajemná, s. 42.

¹⁰² Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí, s. 53

¹⁰³ Tamtéž, s. 13.

děti jen se svou ženou. Když přijde další rána osudu a manželský pár přijde o krávu, díky které mohli sklidit nuznou úrodu z pole, manželka už nenachází naději. V té chvíli se objevuje mladík na bílém koni. *Chvilíčku postál nad Madleniným pláčem. Potom sklouzl z bělouše a řekl: „Jste pilné, ale pramálo zdatné spřežení. Dovolte, abych vám pomohl.“ A než se Jakub vzpamatoval, čile zapřáhl do pluhu svého koně, odstrčil Madlenu, vesele zavolal a kůň i jezdec vykročili.*¹⁰⁴ Bohatství, které Jakub a Madlena získali od sv. Václava, nebylo ukryto ve zlatě a penězích, ale v dobré sklizni a bohaté úrodě. Sv. Václav sám obstaral celé poličko a zajistil chudé dvojici dobrý rok. Zasel očarovanou pšenici a dopřál tak Jakobovi a jeho ženě nezvyklý výdělek. Tato pověst se vymyká také tím, že se sv. Václav lidem sám představil. *V tom okamžiku rozžehla se kolem mladého cizince a jeho koně světelná záře. A před užaslými očima Jakuba a Madleny stál mladík krásný nade všechno pomyslení. Krásný mladík se vlídně usmál: „Mýlíš se, Jakube, jsem tu z toho kraje. Jsem Václav, vévoda a dědic země české...“*¹⁰⁵

Pověsti pojednávající o trestání špatných skutků

Kromě pověstí, které odměňovaly za dobré skutky, najdeme v souborech i příběhy, které vyprávěly o tom, jak byli lidé potrestáni za svou hamižnost nebo špatné skutky. Spadá sem například poslední příběh z kapitoly Turovský poklad. Jeho hlavní postavou je bohatý lakomý sedlák, který touží po stále větším bohatství. Rozhodne se proto najít turovský poklad, o kterém slýchal mnohé historky. Přestrojí se za žebráka a vyrazí do lesů. Tam narazí na vojáka a svěří se mu se svým vymyšleným příběhem o chudém žebrákovi. Rytíř ho zavede do hory k pokladu a nechá ho nabrat si bohatství do kapes. *Lakomec se nedal dvakrát pobízet a chvatně cpal poklady do všech kapes. Ani nepoděkoval a měl se k odchodu.*¹⁰⁶ Sedlák spěšně opouští horu a pospíchá k domovu. Cestou se zastaví na stráni, odkud je dobrý výhled na jeho statek. Sedlák je překvapený, protože své stavení tentokrát nevidí, místo domů je na místě jen hromada kamení zarostlá trávou. Po setkání s několika sousedy se dozví, že se po něm samém před rokem slehla zem. Během doby, kdy byl v jeskyni, přišel o ženu i statek, do kterého uhodil blesk a šhořel. Statkář nepropadá panice, ví, že má plné kapsy zlata, za které si bude moci vybudovat mnohem lepší stavení. Z kapsy ale vytáhne pouze bezcenné kusy pískovce a obyčejnou opuku. *Nevadí, řekl si sedlák, postavím si z gruntu nový, a sáhl do kapsy,*

¹⁰⁴ Blaník, hora tajemná, s. 46.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 47.

¹⁰⁶ Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí, s. 19.

*aby vyndal kus třpytivého zlata. Ale leknutím se mu podlomily nohy — místo zlata a drahokamů vytáhl jen obyčejnou opuku a kusy červenavého pískovce.*¹⁰⁷

Sedlák chtěl zneužít dobrosrdečnosti rytířů, ti však jeho lest prohlédli a potrestali ho za hamižnost tím, že ztratil nejen rok života, ale také veškerý majetek a zbytek života prožil v bídě.

S touto pověstí koresponduje několik příběhů ze sbírky Jarmily Svaté. Za své hříchy byl potrestán lakomý úředník v Pověsti o krajském hejtmanu z Tábora, který byl potrestán blanickými rytíři při náhodném setkání v lese. *Z temných stínů stromů vyřítla se mnohotvará jezdecká kavalkáda, a než bys řekl pět, zatarasila cestu kočáru pana krajského hejtmana.*¹⁰⁸ Tento příběh však obsahuje i zmíněný protipól – nadělování chudým a poctivým. Nemale jmění získal hejtmanův kočí přímo od svatého Václava. *Jejich velitel Václav, vévoda český, hodil malý míšek do rukou kočího Matěje: „Zde máš a užij k radosti!”*¹⁰⁹

Protagonista je v této pověsti trestán nejen za hřích obžerství, ale také za lakotu a sobectví. Krajský hejtman se setkává se svým přítelem Matyášem Krahulcem, se kterým se oddávají obžerství. Pověst líčí dvojici při mnohachodové večeři a ukazuje i protipól, tady chudého kočího, který dostává jen ubohou večeři a spát jde s prázdným žaludkem. *Dlouhé, předlouhé hodiny tu Matěj prosečkal. Naslouchal slibnému sekání nožů, pronikajícimu z otevřeného okna kuchyně, řinkotu, cinkotu a zvonění nádobí, přiborů a sklenic ... Tisíceré vůně útočily na jeho chřípí, rozvlňovaly mu teskně sivá vousiska, svíraly mu žaludek ostrou touhou alespoň jednou jedinkrát v životě, alespoň něco málo, malinko, pramalinko okusit z těch pohádkových pamlsků.*¹¹⁰ I přes výstrahy svého přítele se hejtman ještě v noci vydává na cestu domů. V blanických lesích je zastihne jezdecká kavalkáda v čele s Václavem. Rytíři hejtmana vytáhnou z vozu a nadhazují ho nad rozepjatou pokrývkou, ale neublíží mu, vždy ho po nadhození bezpečně zachytí. S hejtmanem nad pokrývkou nadskakuje všechno, co hejtman se svým přítelem za večer spořádali. *Vzhůru, dolů, napravo, nalevo, šikmo, napříč, nahoru, výš, ještě výš, zpátky, hloub a ještě níž, kousek do toho rohu, kousek tam a kousek tam do toho, jednou sem a po druhé tam poletovalo tlusté tělo pana hejtmana nad rozepjatou pokrývkou, až temně duněla.*¹¹¹

¹⁰⁷ Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí, s 19.

¹⁰⁸ Blaník, hora tajemná, s. 35.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 39.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 31.

¹¹¹ Tamtéž, s. 36.

Kočího Matěje rytíři ubezpečili, že jemu se nic zlého nestane. Hejtman dojde poznání, že kdyby tolik nejedl, byl by jeho život lehčí. Závěr pověsti hovoří o tom, že hejtman z Blanicka odjel a nikdy se nevrátil, ale ve svém životě se polepšil. Kočí Matěj při nočním dobrodružství získal od knížete Václava peníze, za které si pořídil malou hospůdku a už nemusel hladovět.

Motiv Velkého pátku

V tomto typu pověstí často figuruje Velký pátek, který mnozí chudí lidé vnímají jako příležitost, jak se zbavit bídy. Tento den totiž slibuje otevření tajemných vchodů do hor, které ukrývají poklad. Mnohdy je ale představa bohatství natolik zláká, že přijdou o to nejcennější, co ve svém životě doposud měli. To se stalo chudé vdově z turovské pověsti Zlaté jablíčko, která se sama starala o malého syna. Aby získala peníze na obživu, rozhodla se na Velký pátek objevit vchod do hory a najít poklad. To se jí podařilo, ale zlákal ji bohatství a, aby unesla víc zlata, položila své dítě na zem. Když svůj nový majetek odnesla domů a chtěla se vrátit pro malého chlapce, čekalo ji nemilé překvapení. Skála byla zavřená a po vchodu nebylo ani památky. *Jaké však bylo její leknutí, když stála potřetí před turovskou branou a zjistila, že je zavřená.*¹¹² Když se se smutkem vrátila domů, zastihla ji další překvapení. Všechno nanošený poklad se proměnil v hlínu. Přesně za rok se matka vydala najít vchod do skály znovu, aby se opět shledala se svým dítětem. Potěšilo ji nejen setkání s ním, ale také zjištění, že dítě celou cestu domů svíralo v rukách zlaté jablíčko, díky kterému dokázala matka sobě i dítěti zajistit dobré živobytí.

Tato pověst nemůže být jednomyslně zařazena mezi pověsti, kde jsou odměňovány dobré skutky, ani mezi ty, kde jsou trestány ty zlé. Žena trpěla bídou, nikdy ale neměla v plánu hřešit a obohacovat se nekalými způsoby na úkor jiných. Prohřešila se až ve chvíli, kdy se nechala zlákat obrovským bohatstvím a vyměnila ho za to nejdražší, co do té doby měla – své dítě. Za toto rozhodnutí přišel záhy trest v podobě odloučení od dítěte bez jistoty opětovného setkání. Závěr příběhu je však šťastný, matka se s dítětem po roce setkává, a dokonce získává dostatečné bohatství k tomu, aby už nikdy nemusela zažít bídu.

¹¹² Turov: pověsti z okolí bájné hory kladského pomezí, s. 24.

Morální poučení v pověsti

V obou souborech pověstí jsou také příběhy, které se vymykají již zmíněným motivům. Nedochozí v nich k nalézání zlatého pokladu ani k trestání špatných skutků. Na pomezí těchto pomyslných kategorií se nachází blanická Pověst o myslivcově Blaženě. Příběh této pověsti je košatější, než bývá obvyklé, a kromě toho se odehrává v delším časovém rámci. I v této pověsti je možné vidět jakousi odměnu za život bez hříchů. Odměna se však neskryvá v bohatství ani získaném pokladu, ale ve splněném přání. Myslivec nalezne v lese dítě, po kterém on i jeho žena dlouho touží. I přesto se ale myslivec snaží usilovně, avšak bezúspěšně, najít pravé rodiče nalezeného miminka. Dívka je nakonec vychována v hájovně, a když dospěje v pilnou a hodnou dívku, připadne jí její domov na několik dní na starost. V tu chvíli přichází zkouška v podobně chudého pocestného, který po tři noci žádá o pomoc. *Neznámý jezdec prosil o kousek chleba, doušek vody a hrst ovsa pro vyčerpaného koně.*¹¹³ Ukáže se, že se jedná o svatého Václava, který dívku za její dobré skutky odmění nejen zlatem, ale také kouzelným prstenem, který nedovoluje jeho nositeli lhát. Prsten dívce pomůže najít toho pravého a provede ji celým životem. Tato pověst klade důraz nejen na bohatství a jistotu, jak je zvykem u jiných pověstí, ale také na rodinu a upřímné vztahy bez lži.

Pověst o myslivcově Blaženě vypráví o myslivci Adamovi a jeho ženě, kteří dlouho touží po dítěti. Jedné noci zaslechne Adam v lese nářek a v domněnce, že se jedná o zvířecí mládě, se vydá tvorečka hledat. Pod stromem ale najde miminko. Následující den stráví Adam tím, že se v okolí ptá po někom, kdo ztratil dítě v hrozivé noční bouři. Jeho tajná přání jsou vyslyšena a nenajde se nikdo, kdo by měl o dítě zájem, vychová ho tedy sám se svou ženou. Z pochopitelných důvodů pojmenují holčičku Blažena. Z té vyrostle pilná, ale hlavně velmi hodná dívka. Myslivec i s ženou musí na tři dny opustit hájovnu a Blažena je pověřena starostí o domácnost a zvěř. První noc u jejího stavení zaklepe chudý muž s koněm a prosí o občerstvení pro sebe i svého koně. Blažena samozřejmě bez otálení cizinci vyhoví. Situace se další dvě noci opakuje. Při třetím setkáním s cizincem se mladík přizná k tomu, že je kníže Václav a obdaruje dívku pytlíkem ovsa a železným prstenem, jehož nositel vždy mluví pravdu. Oves se po odchodu Václava promění ve zlato. Prsten Blažena využívá hlavně poté, co se ve vsi roznesou řeči o jejím bohatství. Díky prstenu dívka odhalí, který ženich touží po jejím bohatství a který ji skutečně upřímně miluje. *Říjnové hvězdy studeně plály, hudba hrála*

¹¹³ Blaník, hora tajemná, s. 64.

a Blažena slyšela: „Říkají, že máte peníze, mnoho peněz. Zlata! Ale já je nechci! Chci, abyste se ve vsí počestnosti stala mou ženou bez vašeho pokladu.“¹¹⁴ Provdá se tedy za mládence, se kterým stráví krásný život. Až do konce svého života je ochotná a milá k pocestným, jediné, čeho by se ale nikdy nevzdala, je železný prsten, který ji provázel celým životem. Pověst obsahuje nejednu odměnu za dobré skutky. Myslivci a jeho ženě je splněno největší přání – dítě. Ačkoli není konkrétně psáno, že pár byl odměněn silami z Blaníka, je možné tak příběh chápat. Další odměna proběhla konkrétně rukou svatého Václava, který obdaroval Blaženu za její ochotu a laskavost.

Hlavní postavy spojující blanické a turovské pověsti

Jak už bylo zmíněno, chudí lidé ve vyprávění pověstí často nacházeli útěchu, proto jsou právě oni velmi často hlavními postavami těchto příběhů.

Chudoba je jedním z motivů, který se prolíná velkým množstvím pověstí, a to mnohdy už v samotném názvu některých příběhů. S chudobou bojuje Kateřina Strojilka ve v pořadí první pověsti o Blaníku ve sbírce J. Svaté. Kateřina sice není soužena chudobou, kvůli které by ona nebo její blízcí trpěli hlady a zimou, i tak je ale nešťastná kvůli nedostatku peněz. Jako dívka, která ráda pečuje o svůj zevnějšek, by si totiž ráda koupila nové šaty nebo šátek, to jí ale, jako chudé osiřelé dívce, její situace nedovoluje. Neustále se spoléhá na vysněného bohatého ženicha, který ale stále nepřichází. Vysvobození ze soužení přichází ve chvíli, kdy krásná Kateřina potkává v lese při sběru bylin mladíka na bílém koni. Když se Kateřina na mladíkovu žádost postará o jeho koně, je odměněna, ale brzy přichází zklamání. Místo zlata a peněz, které dívka očekávala, získává jen hrst suchého listí. Až po návratu k mlynářce, u které dívka slouží, se dozvídá, že se zřejmě nesetkala s ledajakým mládcem, ale se svatým Václavem. Ani tato pověst se neliší, Kateřina se domů vrací až po roce a v případě, že by vytrvala, by se její odměna skutečně změnila na vysněné zlato. *O službu tě požádal sám Václav, kníže český, který se svými čeká v Blaníku na hodinu, kdy nám, jeho lidu, bude nejhůře. Nechal si tě v hoře rok a den, to on, jak staré zkazky vyprávějí, se smrtelnými dělává. Ale ta hrst suchého listí, kterou někdy dává za odměnu, mění se prý při návratu domů v cosi jiného, odměnu hodnou vladaře, který s bědnými a potřebnými soucítí.*¹¹⁵ Následně přichází poučení, kdy

¹¹⁴ Blaník, hora tajemná, s. 69.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 25.

Kateřina přestává na první místo stavět vzhled a bohatství a provdá se za mladého pocestného.

Této pověsti se velmi podobá jeden z příběhů v pověsti Turovský poklad. Hlavní postavou je chudá dívka z tkalcovské rodiny, která cestou na Turov při sbírání roští na zatopení potkala neznámého muže, který ji požádal o pomoc v domácnosti za úplatu. *Dívka svolila a šla s ním dlouhou chodbou do otevřeného zápatí hory. Tam měla uklidit velkou místnost, umýt nádobí a vyprat veliké množství prádla.*¹¹⁶

Stejně jako Kateřina je i tato chudá dívka pracovitá a má zálibu ve špercích. Pověst z Turova navíc popisuje vnitřek hory a naznačuje způsob, jakým rytíři se svým velitelem žijí.

Podle pověstí se rytíři dobře starají i o své koně. V dalším z příběhů Turovský poklad je do nitra Turova pozván kovář, který měl za úkol prohlédnout okovat a všechny koně v rozsáhlé stáji. *Kovář byl chvíli jako omámený, brzy se ale vzpamatoval a pustil se do práce. A jak mu ubíhala, necítil vůbec žádnou námahu, koně byli jako beránci. Nikdo mu je nemusel pomáhat držet, všechny si je udržel sám. Nejpodivnější mu však bylo, že mu podkov ani podkováků neubývalo, i když najisto okoval už přes sto koní. A také se mu zdálo zvláštní, že koně za celou tu dobu nikdo nepřišel nakrmit ani pohlídat, i to že koně vůbec neržáli, jen smutně věšeli hlavy.*¹¹⁷ Ačkoli byl tento kovář pracovitý a poctivý, nedodržel podmínky, jež mu rytíř stanovil. Cestou domů nahlédl do pytle, kde našel pouhé koňské homolky. Ty se podle pověsti měly po návratu změnit na zlato.

Tajemný život v hoře a její obyvatelé

Některé pověsti poměrně detailně popisují nejen to, jak vypadá tajemný život v hoře, ale i samotného sv. Václava a jeho vojsko. Popisy se samozřejmě liší příběh od příběhu, některé prvky se však shodují dokonce u obou hor.

Místem, které bývá obvykle označeno jako vchod do hory, a kde lidé nejčastěji potkávali sv. Václava, se nachází pod vrcholem Blaníka u Veřejové skály. Tak je uvedeno i v naposled zmíněné Pověsti o Kateřině Strojilce. *A tak šla a stoupala, až došla k Veřejové skále hory Blaníku. Tu náhle z rozkvetlé trnkové a střemchové houštiny vynořil se z čista jasna mladý, přesličný jinoch.*¹¹⁸ Podle tohoto příběhu vstoupila Kateřina do slabě osvětlené šedé sluje, ve které stál Václavův bělouš.

¹¹⁶ Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí. s. 14.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 17.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 20.

Turovský pověst Zlaté jablíčko ukazuje vnitřek hory odlišně. Místo vstupu do Turova bývá uvedeno blízko Křivdova lomu, v této pověsti však není blíže specifikováno. Vdova po dřevaři, která ho objevila, vstoupila nejprve do prostorného sálu, kde byla ustájena *dlouhá řada koní, která dokonale osedlaných, jako by byli připraveni k odjezdu. V sedlech seděli prostí rytíři a s nachýlenými hlavami tvrdě spali, jiní stáli u svých koní a drželi se jich za hřívu nebo sedlo, další byli u žlabů, jako by míchali obrok.*¹¹⁹ Pověst popisuje i další místnost, kterou obývalo mnoho rytířů, z nichž někteří seděli u stolu, jiní plně ozbrojeni štíty, kopí, palčáty a helmicemi stáli ve skupinách kolem praporců svatého Václava s orlicí. Všichni v hlubokém spánku, připraveni v případě potřeby okamžitě bránit české země. Nakonec žena spatřila třpytící se poklad.

Velmi detailně je příbytek v hoře popsán také v pověsti Turovský poklad, podle které je vnitřek hory rozdělen na několik místností. Chudý tkadlec v příběhu prochází dlouhou temnou chodbou, která vede do malé místnosti ozářené olejovou lampou. Několik místností v hoře je úhledně plné bohatství v podobě peněz, zlatých a stříbrných zbraní a drahokamů, z nichž v poslední místnosti tkadlec od rytíře získává svou odměnu. Ve stejné kapitole je popsán příběh dívky, která byla v lese požádána o pomoc s úklidem. *Procházeli sály a místnosti, kde byly obrovské hromady zlata, stříbra a drahých kamenů, vše úzkostlivě srovnáno podle druhů.*¹²⁰ Tento příběh, stejně jako ten následující, se zmiňuje i o fyziologických potřebách rytířů. Kromě úklidu sálů byla dívka pověřena i mytím nádobí a praním prádla. V pořadí další příběh zmiňuje potřebu rytířů jíst a nutnost krmit koně. V téže pověsti navštěvuje horu Turov kovář, který je dovnitř zaveden rytířem velkou branou v Křivdově lomu. Překvapený kovář si prohlíží zlatý a stříbrný poklad. *Libily se mu koňské postroje kované zlatem a stříbrem, rytířská zbroj s rukojeťmi vykládanými drahokamy, bité pásy nebo zlaté a stříbrné podkovy.*¹²¹ Ve stájích spatřil nekonečné řady koní všech barev a různých velikostí. I v této pověsti jsou koně přichystáni k odjezdu. S podobnou velkolepostí vnitřních prostor popisuje sály i poslední příběh z kapitoly Turovský poklad. *Stěny byly posázeny drahokamy a zlata byly veliké hromady – jako kamení na silnici.*¹²²

¹¹⁹ Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí. s. 21.

¹²⁰ Tamtéž. s. 15.

¹²¹ Tamtéž. s. 16.

¹²² Tamtéž. s. 19.

V pověstech rytíři nevyjížděli z hory jen proto, aby získali pomoc od lidí. Jarmila Svata v Pověsti o zrádných rytířích uvádí příběh, kdy celé vojsko v čele se sv. Václavem vyjíždí z hory, aby každý voják navštívil bojiště, kde zemřel, a svůj hrob. Toto privilegium však od svého vojevůdce dostávají jen ti vojáci, kteří bojovali a zemřeli za českou vlast. Ti kteří svůj národ zradili, jsou nuceni v hoře zůstat. *Zpátky, pánové! Čeho se odvažujete? Věč doufáte? Ti tam před vámi mají své právo! Ti tam před vámi bojovali zemřeli pro českou v bitvách za českou zemi! Ale co chcete vy, vy, kteří zbaběle a podle zradili jste v bitvě národ český nejrozhodnější, v bitvě u Lipan?*¹²³ Tak promlouvá sv. Václav ke zrádným vojákům. Tato pověst se vymyká také způsobem vyprávění příběhu, protože využívá ich-formu. Vypravěč je totiž jeho součástí, je očitým svědkem.

Jako paralela k této pověsti může být vnímán jeden z příběhů v oddílu Turovští rytíři. Ti ale vyjíždí z hory proto, aby se cvičili pod vedením sv. Václava. Celý výjev mezitím pozorují z povzdálí dva sedláci. *S úderem jedenácté hodiny přijížděl vozovou cestou od turovské brány obrněný rytíř na bělouši, v jedné ruce držel kopí a ve druhé praporec s orlicí. Za jezdcem jela nepřehledná řada rytířů na koních doprovázených pěšáky. Všichni měli na hlavách přilby, v rukou dlouhá kopí a štíty, někteří i palcáty a ti, co byli pěší, kladiva, tětivy a šípy. Při jízdě se jezdci na zádech pohupovaly krátké copánky. (...) Když zazněl povel, vojáci se srazili do těsných řad a dva na konci střídavě troubili a bubnovali. Na další povel začal výcvik.*¹²⁴ Tato pověst nese vidinu tvrdě cvičícího vojska, které je oporou českého národa, a je vyprávěna s cílem posluchače utěšit a pomoci mu nalézt naději v lepší zítřky.

Postavy v blanických a turovských pověstech

Hlavní postavy blanických i turovských pověstí jsou obvykle velmi tvrdě pracující řemeslníci, kteří v pověstech dobře poslouží rytířům. V pověsti Turovský poklad byl do jeskyně zaveden starý tkadlec Kleprlík, když procházel kolem Křivdova lomu. Byl svatováclavským rytířem požádán o své plátno, které mělo být velmi kvalitní. *Když se blížil ke Křivdovu lomu, jak se říkalo turovské bráně, objevil se před ním najednou rytíř v plné zbroji. Starý tkadlec se tak lekl, že se bál zvednout oči. rytíř však hovořil vlídně a žádal ho, aby mu prodal svoje plátno, protože svatováclavští rytíři ho velmi potřebují a vědí, že starý Klemprlík mívá obzvlášť dobré.*¹²⁵ Tkadlec byl rytířem pozván do hory a poté, co prošel temnou chodbou, spatřil místnost plnou zlata a byl náležitě odměněn.

¹²³ Blaník, hora tajemná, s. 91.

¹²⁴ Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí. s. 28.

¹²⁵ Blaník, hora tajemná, s. 13.

I on ale dostal podmínku — do darovaného váčku nesmí nahlédnout, aby o odměnu nepřišel.

Motiv, kterým se turovské pověsti zcela odlišují od těch blanických, jsou nadpřirozené a biblické postavy. Kromě duchů rytířů, kteří jsou často základem pro pověsti z obou oblastí, jsou turovské pověsti typické výskytem vodníků, víl, trpaslíků, divých žen i mužů, ale také svatým Petrem, Bohem a Krakonošem. Poslední zmíněný je samozřejmě předurčen blízkostí Turova a Krkonoš. Společně s ním bývá v pověstech zmíněná i Kačenka. Ta je podle pověstí princezna a vládkyně Orlických hor. Její vztah ke Krakonošovi se v pověstech různí. Některé ji nazývají jeho vysněnou nevěstou, jiné dcerou a některé ji s Krakonošem nespojují vůbec. Postava Kačenky se objevuje v mnoha pověstech a pohádkách z Orlických hor. Zachycuje ji pověst O bledulkách, Kačenka a Krakonoš a mnoho dalších.

Postavy, které ale pověsti znovu spojují, jsou chudí lidé, toužící po životě bez bídy. Často se jedná o tvrdě pracující řemeslníky – ševce, kováře, dřevaře nebo tkalce. Pokud je hlavní postavou pověsti dítě, jedná se obvykle o dítě z velmi chudé rodiny či dokonce sirotka. Dítě je často okolnostmi nucené pracovat, aby se uživilo.

Pověsti se předávaly z generace na generaci a jejich příběhy se mohly s vypravěčem výrazně měnit. To, co ale zůstalo stejné pro téměř všechny pověsti, jak turovské, tak blanické, je snaha o věrohodnost. Té vypravěč dosahuje mnohdy detailním líčením nejen okolí a prostředí, ale především hlavní postavy. Tou je obvykle někdo starý, moudrý nebo také osoba, kterou vypravěč, či vypravěčův blízký, dobře zná. Pověsti jsou obvykle vyprávěny v er-formě, z perspektivy vševědoucího vypravěče. Toto tvrzení je pravdivé pro všechny pověsti o Turovu. V těch blanických se ale jedna pověst vymyká. Je jí v pořadí poslední pověst Jarmily Svaté nazvaná Pověst o zrádných rytířích, kde se vypravěč promítá přímo do příběhu. I tato pověst nese rys vyprávění starce, vypravěč však v textu sděluje své dojmy a myšlenky, příběh je jediný, který je vyprávěn v ich-formě.

Pověsti o Blaníku a Turovu stojí na stejném základu a zdůrazňují podobné hodnoty v lidském životě. Spojují je nejen rytíři spící v hoře, ať už ti, kteří lidem pomáhají nebo ti, kteří je trestají, ale také svědectví o dávném způsobu života, které se v příbězích skrývá.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo poskytnout hlubší vhled do titulů umělecké literatury o hoře Blaník a následně komparovat blanické pověsti s lidovými vyprávěními o hoře Turov na Náchodsku. Porovnání se týkalo především společných a odlišných motivů, které lze v pověstech najít.

Historie bájně hory Blaník je poměrně bohatá a společně s její geografíí byla podrobně popsána v první kapitole. Další části textu byly věnovány umělecké literatuře o hoře. Autorů, kteří ve svých textech zmínili Blaník nebo navázali na pověsti o něm, je celá řada. Vybrat ty nejdůležitější byl nelehký úkol, ale některé autory nebylo možné vynechat. Prvním z těch výraznějších byl Jaroslav Vrchlický, následující kapitoly zmínily Václava Klimenta Klicperu, Karla Havlíčka Borovského nebo Adolfa Heyduka. Na Blaník se ve své literární tvorbě zaměřili i méně známí spisovatelé, často básníci žijící v blízkém okolí hory.

Další oddíl byl věnován typickým motivům v básnických dílech, především pak v anonymní poezii. Jedním ze spisovatelů z Podblanicka je Michal Navrátil, který sestavil ucelený soubor uměleckých děl i textů lidové slovesnosti blanickou tematikou *Proroctví, písně a básně o Blaníku*, té byla věnována jedna samostatná kapitola. V závěrečné kapitole první části byla pozornost soustředěna na titul, díky kterému se Blaník a pověsti o něm dostaly do širšího povědomí veřejnosti — *Staré pověsti české* Aloise Jiráska.

V druhé části bakalářské práce byla provedena komparace blanických pověstí s pověstmi, které se pojí k hoře Turov. Základem pro hledání shodných a odlišných motivů byly tituly *Blaník, hora tajemná* autorky Jarmily Svaté a *Turov: pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí* od Evy Koudelkové.

Motivů, díky nimž se pověsti o Blaníku a Turovu shodují, bylo v bakalářské práci zmíněno hned několik. Tím nejvýraznějším, který je typický pro pověsti obecně, je zdůraznění spravedlnosti. Protagonisté jsou v příbězích často odměňováni za své dobré skutky či dobře odvedenou práci, nebo naopak potrestáni za své hříchy. V rozhodování o osudech smrtelníků často hrají roli rytíři, kteří spí v hoře a čekají na chvíli, kdy budou moci zachránit český lid před zkázou. Dalšími výraznými sjednocujícími prvky, na které bylo poukázáno, jsou poklad ukrytý v hoře nebo symbolika Velkého pátku.

Jedna ze závěrečných kapitol byla věnována odlišnostem mezi pověstmi. Tou jsou především národnostní otázka nebo rozdílnost postav, které se v textu objevují. V turovských pověstech, oproti těm blanickým, se objevují biblické postavy

(např. sv. Petr, Pán Ježíš) nebo bytosti s nadpřirozenými schopnostmi (např. vodník, víly, trpaslíci, Krakonoš), výrazným prvkem také je skutečnost, že smrtelníci v turovských pověstech občas mluví místním nářečím.

Tato práce by mohla inspirovat další zájemce o lokální historii a pověsti. Míst v Evropě, ke kterým se váží pověsti s tematikou spícího vojska a ukrytého pokladu, je celá řada, proto by mohlo být provedeno porovnání vyprávění o dalších takových místech.

Dnešní doba je hektická, ovládaná internetem a sociálními sítěmi. Tato bakalářská práce čerpá z literárních děl z doby, kdy bylo běžné vypravování příběhů. Tyto příběhy se předávaly z generace na generaci a některé jsou známé dodnes, proto stále vznikají nové soubory pověstí, v nichž se příběhy opakují nebo jsou rozšířenou či poupravenou verzí těch předešlých. Tato bakalářská práce byla zpracována s vizí poukázat na důležitost lokálních pověstí, jejichž velkou úlohou byla povzbudit obyvatele z okolí v nepříznivých dobách.

Použitá literatura

Primární literatura

KOUDELKOVÁ, Eva. Turov, pověsti z okolí bájně hory kladského pomezí. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956. 92 s. ISBN 978-80-86807-61-4.

SVATÁ, Jarmila. Blaník, hora tajemná. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956. 92 s.

Sekundární literatura

BÍLEK, Radko. Blaník v umění. 2002, roč. I., Blanické literární zajímavosti. Vlašim: Muzeum okresu Benešov, 2002. ISBN 80-86327-24-8.

BÍLEK, Radko. Blaník v umění II. 1. vydání. Vlašim: Český svaz ochránců přírody : Muzeum Podblanicka, 2004. 146 s. ISBN 80-86327-33-7.

GROHMANN, Josef Virgil. Pověsti z Čech. Toto vydání Blaníku se opírá o text z roku 1928. Amlyn, 1992. 882 s. ISBN 978-80-7428-011-5.

HULPACH, Vladimír. Báje a pověsti z Čech a Moravy Střední Čechy / Vladimír Hulpach. 1. vyd.. Praha: Libri, 2002. 175 s. ISBN:80-7277-091-8

JIRÁSEK, Alois. Staré pověsti české. 1. vydání. Nakladatelství J. R. Vilímek, 348 s. ISBN 80-00-01213-8.

KRAUS, Arnošt. Stará historie česká v německé literatuře. 1. vydání. Bursík a Kohout, 1902. 460 s.

MOCNÁ, Dagmar; PETERKA, Josef a kol. Encyklopedie literárních žánrů. 1. vydání. Paseka, 2004. 704 s. ISBN 80-7185-669-X.

NAVRÁTIL, Michal. Proroctví, písně a básně o Blaníku. 1. vydání. Emil Šolc, 1918. 79 s.

POUZAR, Jaroslav. Podblanickou minulostí, díl II. 2003.

SIROVÁTKA, Oldřich. Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře. 1. vydání. Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 183 s. ISBN 80-85010-06-2.

VLAŠÍN, Štěpán. Slovník literární teorie. 2. rozšířené vydání. Praha: Československý spisovatel, 1984. 465 s. ISBN 22-062-77.

WENIG, Adolf. Blaník. Omega. Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7390-089-2.

Svobodné slovo, roč. 43, č. 61 (14.3. 1987).